

Jabok - Vyšší sociálně pedagogická a teologická škola

Absolventská práce

Lucie Sekaninová

Svátky ve waldorfské pedagogice

Původ, význam a formy slavení svátků ve waldorfských mateřských školách

**Vedoucí: Mgr. Marie Ortová
2006**

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem absolventskou práci **Svátky ve waldorfské pedagogice: Původ, význam a formy slavení svátků ve waldorfských mateřských školách** zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.
2. Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole.
3. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla v případě zájmu pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím.
4. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla publikována na internetových stránkách Jaboku.

V Praze dne.....

jméno

vlastnoruční podpis

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Svátky.....	5
3. Čtyři roční doby.....	5
4. Jaro.....	6
4.1 Velikonoce.....	7
4.1.1 Doba postní.....	8
4.1.1.1 Vynášení smrtky.....	8
4.1.1.2 Chození s lítem.....	9
4.1.1.3 Svěcení kočiček.....	9
4.1.2 Pašijový týden.....	10
4.1.2.1 Zelený čtvrtek.....	10
4.1.2.2 Velký pátek.....	10
4.1.2.3 Bílá sobota.....	11
4.1.2.4 Hod boží velikonoční.....	11
4.1.2.5 Velikonoční pondělí.....	11
4.2 Velikonoční myšlenka očima Rudolfa Steinera.....	12
4.3 Jak se slaví jarní svátky ve waldorfské školce.....	13
4.3.1 Vynášení Moreny.....	13
4.3.2 Jarní slavnost.....	15
4.3.3 Otvírání pokladů na Velký pátek.....	17
5. Léto.....	18
5.1 Léto v lidové tradici.....	19
5.1.1 Svatojánská noc.....	19
5.1.2 Svatodušní svátky.....	20
5.1.3 Králové.....	20
5.1.4 Královničky.....	20
5.1.5 Otvírání studánek.....	20
5.2 Prožívání léta ve slavnostech waldorfských mateřských škol.....	21
5.2.1 Svatodušní slavnost.....	21
5.2.2 Otvírání studánek, aneb jeden z věnečkových příběhů.....	22
5.2.3 Svatojánská slavnost.....	22
5.2.4 Loučení se školáky.....	22
6. Podzim.....	23
6.1 Boj s drakem.....	24
6.1.1 Čím se živý drak.....	26
6.2 Podzim-doba sklizně (Svatí podzimu).....	27
6.2.1 Svatý Václav.....	27
6.2.2 Svatý Martin.....	29
6.2.3 Svatý Michael.....	29
6.3 Podzimní slavnosti ve waldorfských mateřských školkách.....	29
6.3.1 Václavská slavnost.....	30
6.3.2 Michaelská slavnost.....	30
6.3.2.1 Michaelská kruhová hra.....	31
6.3.2.2 Michaelská kruhová hra s branou.....	31
6.3.3 Martinská slavnost.....	33
6.3.3.1 Martinská kruhová hra.....	33
7. Zima.....	34
7.1 Advent.....	35

7.1.1	Svatá Barbora.....	36
7.1.2	Svatý Mikuláš.....	36
7.2	Vánoce.....	37
7.2.1	Vánoční hody.....	38
7.3	Na Tři krále o hodinu dále, na Hromnice o den více.....	38
7.3.1	Tři králové.....	38
7.3.2	Hromnice.....	38
7.3.3	Masopust.....	39
7.4	Zimní slavnosti, aneb nejen Adventní zahrádka.....	40
7.4.1	Barbora a Mikuláš.....	40
7.4.2	Adventní zahrádka.....	41
7.4.3	Tříkrálová slavnost.....	41
7.4.4	Hromnice a Masopust.....	42
8.	Narozeninová oslava.....	42
9.	Závěr.....	45
	Resümee.....	46
	Seznam použité literatury.....	47

Seznam exkurzů:

Exkurz č. 1:	Základem je rytmus.....	13
Exkurz č. 2:	Hmat a přírodní materiály.....	17
Exkurz č. 3:	Čtyři těla a období nápodoby.....	25
Exkurz č. 4:	Rituál.....	42

Seznam příloh:

- Příloha č.1 : V rajské zahradě
- Příloha č.2 : Bousín
- Příloha č.3 : Svatý Martin
- Příloha č.4 : O děvčátku s lucerničkou

1. Úvod

V kalendáři mají svátky své neoddiskutovatelné místo. Bývají často výrazně vyznačeny, abychom si jich opravdu všimli. Zejména pak těch, které jsou zavedeny kratší dobu, které jsou pohyblivé nebo se týkají důležitých událostech v našem osobním životě, jako jsou narozeniny a jiná rodinná výročí (ty si samozřejmě pak do kalendáře zaznamenáváme sami). Bývají rozprostřeny do všech ročních dob, některé s nimi přímo korespondují (jistě bychom si nedovedli představit slavit velikonoce v zimě a vánoce v létě), jiné pak odrážejí běh dějin a historických událostí (jako jsou kupříkladu 28. říjen, 17. listopad, 7. červenec apod.).

Abychom mohli plně svátek prožít a oslavit (nejen tím, že máme volno a tak se můžeme věnovat činnostem, kterým chceme), k tomu je třeba znát jeho význam, historii a výpověď do dnešní doby. Těžko říct, zda lidé dokážou lépe uchopit tu první skupinu svátků, které mohou mít své kořeny již v předkřesťanských dobách, nebo druhou skupinu, kterou si mohou dokonce pamatovat naše babičky nebo rodiče. Nebudu snad daleko od pravdy, když si dovoluji tvrdit, že všechny tyto „neobyčejné dny“ v roce se nás svým osobitým způsobem nějak vnitřně dotýkají. Velmi dobře si pamatujeme onu zvláštní atmosféru a vůni, která se jimi prolíná a můžeme si ji zpětně v průběhu roku vybavovat. Nejde jen o chuť vánočního cukroví, velikonočního mazance a pocity radosti z narozeninového dárku, nebo ze svobody národa, ale zde se jedná o něco hlubšího. Nejde jen o přihlášení se tímto k národu a jeho historii, ale k samotnému lidství, tedy k člověku, který žije na Zemi a je s ní spojen jako ještě nenarozené dítě s tělem matky.

Z tohoto spojení člověka s koloběhem přírody (střídání se ročních období) vychází antroposofie a následně pak i waldorfská pedagogika. Od působení přírodních a zejména pak duchovních sil na člověka v jednotlivých ročních obdobích se pak odvíjí také již zmiňovaný význam a také způsob slavení jednotlivých svátků.

V mé práci bych se tedy chtěla spíše zaměřit na první skupinu svátků, které jsou spojeny s během roku a na jejich slavení ve waldorfských mateřských školkách. Volila jsem tak zejména díky tomu, že u předškolních dětí nejde explicitně o to, aby chápaly význam svátku, ale spíše, aby „nasávaly“ pocity a vnímaly svátky spíše impresivně. Vyjímkou je zařazení poslední kapitoly, kde se budu věnovat oslavě narozenin. Cílem práce by tedy měla být odpověď na otázku: Jaký význam mají svátky ve waldorfské pedagogice předškolních dětí?

Jednotlivé svátky (vyberu pouze ty, které se pak objevují v praxi ve waldorfských mateřských školách) bych chtěla dát do souvislosti s korespondujícím ročním obdobím, tedy rozdělit do čtyřech bloků (jaro, léto, podzim, zima). K tomu je zapotřebí nejprve popsat specifika dané roční doby. Pro toto zpracování bych jako základ použila antroposofickou literaturu a také literaturu, která popisuje historii vzniku jednotlivých svátků (tyto údaje zasahují do oboru etnologie, religionistiky a teologie, neboť se jedná zejména o svátky ryze církevní, či o ty, mající svůj základ v pohanských dobách a křesťanství je pak přetváří do své podoby). Po takto členěné teoretické části bude následovat část praktická, kde bych ráda uvedla, jak se konkrétně s jednotlivými svátky ve waldorfské předškolní pedagogice pracuje, jak slavnosti, náležící k jednotlivým svátkům, probíhají a pokusím se na základě toho podívat na význam slavení svátků. Zde bych chtěla využít nejen sborníků waldorfských mateřských škol, kde jsou slavnosti podrobně popsány, ale i osobní účasti (nejen mojí, ale i učitelek) při několika takovýchto slavnostech.

2. Svátky

Slavení svátků má svůj základ již v prvních počátcích vývoje lidské společnosti. Lidé tak oslavovali na základě starých mýtů o stvoření sám život. I když se ze začátku zakládaly na prvku kolektivity¹ (ke slavení se přidají všichni), později také reagovaly na přírodní cykly a využívaly období práce a odpočinku a přisvojily si i vlastní sváteční charakter. Díky němu lidé mohli pociťovat rozdíl mezi „všedním“ a „svátečním“. Při pozorování měsíčních fází a slunce vzniklo pak stále přesnější uchopení průběhu celého roku v podobě lunárního a solárního kalendáře, do kterého se tyto svátky včlenily.² I jejich řazení ukazuje na určitou symbolickou rovinu, ve které se rok od roku opakuje akt stvoření.³ Průběh prvotních svátků dostal podobu obřadu, který měl ve svém základě sloužit k zabezpečení úrody a spokojeného rodinného života.

Také slavnosti ve waldorfských mateřských školách, které chci představit v této práci, mají svůj rituální charakter, na který jsem se více zaměřila v poslední kapitole této práce.

Smysl, podoba a role svátků ve společnosti se mění v průběhu celých dějin na základě historických a sociálních skutečností. Některé svátky nás svou podstatou oslovují jako jednotlivce, kde je důležitý náš vnitřní prožitek (např. mezi takovéto svátky bych zařadila křesťanské Velikonoce či Letnice), jiné jako skupinu (např. Masopust).

Pokud se ptáme po jednotlivých funkcích svátků, pak je výstižně popisuje Václav Frolec v knize *Vánoce v české kultuře*: „Tradiční svátky symbolicky spojují současnost s minulostí. V tomto smyslu jsou pamětí národa, příležitostí k opětování národní a kulturní identity.“⁴ Plní tak důležité společenské a kulturní funkce.⁵ Jejich konkrétní působení lze pak nalézt např. v rovině estetiky a morálky.

3. Čtyři roční doby

Proto, abychom mohli alespoň částečně proniknout do antroposofických náhledů na svátky, je více než nutné zabývat se v první řadě impulsy, jaké k nám přichází v konkrétních ročních dobách. Každá pak přináší pro nás jiné „duchovní úkoly“, neboť ve čtyřech obdobích panují ve světě 4 archandělé (Rafael, Uriel, Michael, Gabriel)⁶, kteří spolu s vlivy planet a přírodními ději utvářejí rozdílné podmínky pro náš „duchovní růst“.

¹ Frolec, s. 18

² Kirste, Schulze, Tworuschka, s. 10-11

³ Frolec, s. 18

⁴ Frolec, s. 20. Cit. podle Métraux, G. S.: *C.d.*, s.7

⁵ Frolec, s. 20

Z celého roku nám pak vyvstanou 4 velké svátky a slavnosti, které se věnují sváteční době velikonoční, janské, michaelské a vánoční. Steiner samotný roční koloběh pojímá jako určitý „proces dýchání Země“⁷ Nejde však o dýchání, kde se vdechuje vzduch, ale její duchovní síly, které např. na jaře napomáhají rašení trávy a růstu rostlin, na konci léta k dozrávání plodů etc. Celý proces dýchání pak probíhá následovně: Na jaře Země vydechuje své duchovní síly do éteru, směrem ven do kosmu. V době léta pak dochází k úplnému vydechnutí. Na podzim se začíná nadechovat a v době zimní dochází k úplnému vdechnutí těchto sil, které pak uvnitř sebe zadržuje a zpracovává, proto je v době vánoc nejvíce produhovnělá.

4. Jaro

Jistě každý z nás velmi dobře zná pocit, kdy zima polevuje, začínají oblevy, ze země raší první poslové jara, vše se začíná znovu pomalu zelenat a růst. A když proběhne 21.března první jarní den – jarní rovnodennost, nastává čas, kdy podle antroposofie přijde ke slovu archanděl Rafael. S prvním jarním sluncem a táním⁸ přichází duchovní očista a rodí se nejen nový život přírodní, ale i duchovní. K tomu dopomáhá vláda archanděla Rafaela⁹, který je vnímán jako léčitel, který má moc regenerace těla i duše. Je spřízněn se silami Merkuru¹⁰ a proto působí jako ten, díky němuž lze rozpoznat dobro od zla a působit v morální a mentální oblasti¹¹. Neprobouzí se pouze příroda, ale také elementární bytosti, které v čase zimy byly skryty uvnitř Země, ale také začínají zvenčí působit na člověka ahrimanské a luciferské vlivy¹². Ahrimanské působení pro nás znamená ohrožení přízemními a mechanickými silami, které se dají ztotožnit s materialismem, zaměřujícími se na myšlení. V lidském životě se projevuje například jako lakota, touha po moci a nenávist. Luciferské síly sice působí opačným směrem než ahrimanské, směřují k nebi, ovšem též lákají člověka směrem od Boha. Můžeme je vnímat jako nepravou duchovnost.

⁶ Funk, s. 10 – 21, řazeny od jara do podzimu

⁷ Steiner. Roční koloběh jako proces dýchání Země a čtyři velké sváteční doby, 19 s.

⁸ Vodu lze v tomto smyslu chápat jako očištění, jako tu, která vlévá život.

⁹ Karel Funk uvádí ve své knize překlad jména Rafael jako „Bůh vyléčil“, existují i jiné varianty překladu – např. „Bůh uzdravuje“ (Hejduk, s. 173)

¹⁰ korespondence s řeckým bohem Hermem (Funk, s.33)- v římské podobě pak Mercuriem, který drží v rukou Merkurovu (Hermovu) hůl (lat.caduceus) – na níž jsou znázorněni v sobě zapletení dva hadi, kteří mají symbolizovat sjednocenou protikladnost(muže a ženu, negativní a pozitivní aspekt, pád a vzestup) a také plodnost (tvořivost). V dnešní době je symbolem homeopatické medicíny.

<http://www.medo.cz/old/www.medo.cz__10.01.2002/jaromir/kniha/3dil/3dil_al.html>

¹¹ Funk, s. 32-33

¹² Jméno Ahriman pochází z perského dualistického náboženství, zvaného mazdaismus a přísluší zlému duchovi, který bojoval proti Ormuzdovi(Ahura Mazda) a zosobňoval ničivé síly.

Vládnu každému druhu opojení (nejen různými látkami, jako je např. alkohol a jiné drogy, ale také opojení ideály) a ovládají lidi, kteří jsou ješitní, povýšení, kteří se přeceňují a kteří preferují lásku, zaměřenou pouze na vlastní požitek.¹³

Jaro je také spojeno s vápnem. To má své sídlo v ahrimanských bytostech. Je připodobňováno k sexuální touze (vápno se hasí a vaří – obsahuje animální složku), která se na jaře začíná více projevovat a vrcholí pak v létě. Vápencová bývá také skořápka vajíčka, které je symbolem vzkříšení a plodnosti. Ta musí být proražena, aby se z ní vyklubal nový život. A nakonec rozpouštění vápence napomáhá k růstu rostlin.¹⁴ Jak jsem již zmínila v úvodu, jarní síly bývají chápány jako síly očišťující. Mohou vyvolat kupříkladu chřipku, která organismus zbavuje všeho nepotřebného, stejně jako očistné kúry a hladovky.

V době jara dochází k vydechnutí elementárních sil (elementární bytosti vycházejí ze Země ven), které se pak v době Velikonoc setkávají s se slunečním impulsem Kristovým.¹⁵ Proto také Steiner poukazuje na původ ustanovení doby Velikonoc, která se slavila první neděli po jarním úplňku (tj. první neděle po 21.3.). Stejně tak i lidská duše se pomalu vznáší ke kosmickým dálkám. Navíc dochází k promíchání fyzické a duchovní podstaty (růst, klíčení, rašení rostliny - fyzické složky, kterou uvnitř oživuje duch).

Podle starých mystérií platí pro jarní čas tato: „Poznej sám sebe.“ Tedy poznej svou vyšší přirozenost cestou pokání.¹⁶

Ona cesta pokání je pak velmi patrně viditelná v čase předvelikonočním, kdy se drží 40 denní půst.

4.1 Velikonoce

Velikonoce zaujímají v křesťanství přední místo, obsahují velké mystérium umučení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Přeneseně jej můžeme chápat jako mystérium znovuzrozeného života. Jak jsem již předeslala, jsou to svátky pohyblivé a řídí se podle prvního jarního úplňku. Následují tedy po jarní rovnodennosti, kdy se obnovuje celý vegetační cyklus, což u našich předků zemědělců znamenalo vykonávání četných zvyků, obřadů a motivů, vyšlých z přírodní magie. Patří mezi svátky, kdy jsou křesťanské a pohanské zvyky posazeny vedle sebe. To dokazuje i jejich průběh, kdy se začíná dobou půstu (6 týdnů), do níž se promítají pohanské zvyky a motivy jarní magie, pak následuje

¹³ Baumann, s. 15-17

¹⁴ Funk, s. 34

¹⁵ Funk, s. 35

vlastní pašijový týden, který probíhá v režii křesťanských myšlenek a rituů a nakonec navazuje opět předkřesťanská tradice koledy, v níž nastává celkové uvolnění a veselá pomlázka. Název velikonoc je odvozen od Veliké noci(tzn. noci, po které Ježíš vstal z mrtvých).¹⁷

4.1.1 Doba postní

Půst začíná na Popeleční středě, která následuje po Masopustním úterý. Tím končí období masopustních taškařic, hodování a veselic. Křesťané pak v první den půstu navštěvují kostel, kde přijímají od kněze popelec (křížek, udělaný popelem na čelo) - Pamatuj, člověče, že: „Prach jsi a v prach se navrátíš“.¹⁸ Tento popel pochází ze spálených ratolestí, které se posvěcovaly loňskou Květnou nedělí. Má být tzv. „memento mori“, či připomínkou přeměny, ve které je i zachycen koloběh roku. Doba, po kterou půst trvá, je 40 dní.¹⁹ Je určena k rozjímání a k přípravě na vlastní svátky. Můžeme tedy říci, že se neřadí mezi dobu sváteční, proto dává velký prostor pro předkřesťanskou tradici. Na to poukazují i názvy jednotlivých nedělí.

První neděle se nazývala Černá a odvozuje se od zvyku, kdy se v tuto dobu nosil černý oděv jako symbol smutku ze začátku postu. Druhý název – Pučálka- odkazuje na jméno pokrmu, který se v postní době připravoval. Druhé neděle se často říkalo Prazná, též podle pokrmu. Třetí , Kýchavá byla upomínkou na morové epidemie(mor se často projevoval kýcháním), čtvrtá neděle byla Družebná(Liščí), v tento čas se zvalo na nadcházející svatby(též se pekly preclíčky a před východem slunce se navazovaly na strom v zahradě, ráno pak maminka vyprávěla dětem, že je tam pověsila liška), pátá Smrtná, kdy se vynášela Smrtka ze vsi a na šestou Květnou nedělí se pak světily ratolesti. Tento čas byl bohatý na mnohé lidové zvyky.

4.1.1.1 Vynášení Smrtky

„Vynášení Smrtky“²⁰ měla na starost v dřívějších dobách mladá děvčata z vesnice. Ta zhotovila figurínu smrti, smrtky, moreny, mořeny, morany (tento název se užívá zejména na

¹⁶ Steiner. Spoluprožívání přírodního dění ve starých mystériích, s. 10

¹⁷ Frolcová, s.20

¹⁸ Gn 3,19

¹⁹ Její délka není zvolena náhodně, navazuje na starozákonní tradici, ve které 40 dní trvala potopa světa (srov. Gn 7,17), 40 let putoval izraelský lid pouští po vysvobození z Egypta (srov. Ex 16, 35) a i 40 dní se postil Ježíš Kristus na poušti (srov. Mt 4,2).

²⁰ Tento zvyk se objevuje zejména ve Střední Evropě, „chození s létem“ se naopak vyskytuje po celé Evropě, neboť v jižních státech není zima příliš výrazná, tedy rok se tu nedělí na čtyři roční období, ale na tři (Frolcová , s. 33)

Slovensku a jeho původ lze odvozovat od staroslovanského ženského mýtu smrti), jak se jim v různých krajích říkávalo, z materiálu, který sám vyjadřuje spojení se smrtí. Proto se na výrobu figury používala vymlácená sláma. Hlava se potáhla bílou látkou a obličej – oči, uši, nos a zuby se pomalovaly černě. Šat byl zvolen obnošený a nevýrazný – černý, bílý nebo šedý. Jako ozdoby pak sloužily vyfouklé skořápky z vajec, či prázdné hlemýžďí ulity (opět materiál „bez života“). S touto figurou děvčata obcházela s tradičními písněmi vesnici a pak ji hodila do vody, nebo zapálila, čímž byl definitivně potvrzen nástup jara.

4.1.1.2 Chození s lítem

Dalším hojným zvykem v době velikonoční²¹ bylo vnášení „nového léta“, líta, letečka, májíčka nebo též „chození s lítem“, chození s jedličkou“ – s nimiž dívky obcházely vesnici („vnášely“ tak do vesnici jaro a nový život) do kruhu a tak činily obřadní obchůzku, při které zpívaly, povídaly různá říkání a vyznačovaly tak teritorium pro plodné léto²². Objektem, který se nosil, byl stromek nebo ratolest, na němž mohly být navěšeny barevné pentle, nebo přidělaná na vrcholku panenka (jako symbol plodnosti). Líto mělo svým tvarem (svázanými větvemi do špice, které pak tvořily kouli) připomínat Slunce, které hrálo v jarních obřadech našich předků důležitou roli.

4.1.1.3 Svěcení kočíček

Na Květnou neděli²³ si křesťané připomínají příjezd Ježíše do Jeruzaléma, kdy byl halasně zdraven svými přívrženci, kteří mávali palmovými listy a provolávali „Hosana“. Palmy také skrývají svou symboliku. V antice představovaly vítězství a jejich máváním byl oslavován vítěz. V našich středoevropských podmínkách byly tyto cizokrajné rostliny nahrazeny ratolestmi jívy (tzv. kočíčkami), lísky, klokočí, jasanu, břízy, vrby, někdy i tisu a jalovce²⁴. Z nich se pak vytvořily ratolesti, které se v neděli nosily k posvěcení a hospodáři je zapichovali na svá pole, aby dobře urodila a malé svazečky se přidávaly doma ke svatým obrázkům a křížkům. Také se z nich vytvářela tzv. ráhna, což byly „podélné objemné svazky uvázané do vrstevnatých kytic ke středovému bidlu o délce kolem dvou metrů.“ (Langhammerová, s.65). Též se na Květnou neděli chodilo na procesí.

²¹ v některých krajích se tento zvyk udržoval zejména na Květnou neděli

²² J. Langhammerová, s.51

²³ V některých krajích označována jako Palmová, Beránková či Květnice. (Frolcová, 83)

²⁴ Frolcová, s.88

4.1.2 Pašijový týden

Pašijový týden začíná Květnou nedělí a končí na Velikonoční pondělí. Odehrává se v něm zvěst o umučení, ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, který přijíždí do Jeruzaléma na oslavy židovských velikonočních svátků, tzv. pesach²⁵ (svátek nekvašených chlebů), kdy si izraelský lid připomíná vysvobození Židů z egyptského otroctví.

Po Květné neděli následuje Škaredá středa²⁶, která se označuje za „den zrady“ – udání Ježíše svým učedníkem Jidášem velekněžím. Proto se v tento den nesmí lidé na sebe „škaredit“, být neuctivý a zlý, aby jim to nezůstalo po celý rok. Poté probíhá tzv. velikonoční třídenní – v katolické církvi označováno jako „triduum sacrum“²⁷.

4.1.2.1 Zelený čtvrtek

Název tohoto dne nese předkřesťanské motivy, kdy se konaly zvyky jara a oslav zeleně, ovšem také vychází z židovského tradičního velikonočního pokrmu, kde se používalo zelených a hořkých bylin. U nás pak můžeme najít obdobu ve špenátu. Také se v tomto období používá zelená liturgická barva pro mešní roucha.

Ve velikonočním příběhu je to den, kdy Ježíš při večeři se svými učedníky ustanovuje eucharistii, přijímání. V lidové tradici se pak pečou „jidášky“ v podobě pletence (symbol provazu, na kterém se Jidáš oběsil) nebo točence (ve tvaru hada, jako zrádce), pomazané medem pro zajištění zdraví. Od čtvrtka do soboty také přestávají znít zvony a chlapci chodí

3 x denně klapat (hrkat, vrkat) v době pravidelné modlitby. V sobotu pak je tento zvyk spojen s koledou, kdy dostávají výslužku. Modlitby probíhaly zejména pod stromem, někdy se k nim přidával zvyk, kdy se líbala země²⁸.

4.1.2.2 Velký pátek

Tento den má probíhat ve znamení přísného půstu, zpovědi, účasti na bohoslužbách, úplného ticha (v kostele se nehraje) a také různých zákazů²⁹ (nepohneš se zemí, nevypereš, nezameteš, nedaruješ etc) jako památka na ukřižování a smrti Ježíše Krista. V tento den lidé věřili, že se otvírají poklady a také se chodili obřadně omývat k vodním tokům „pro

²⁵ V překladu znamená „přeskočení“. Anděl smrti přeskakoval domy Židů, které měli natřené veřeje krví z obětního beránka. Srov. Ex 12, 21 - 24

²⁶ Předchozí dva dny nemají žádné speciální označení.

²⁷ Frolcová, s. 20

²⁸ V tomto případě se může tento zvyk vykládat jako úcta k Matce zemi nebo jako památka na Ježíše, modlíciho se v zahradě Getsemanské – Frolcová, s. 107

²⁹ Obsahují v sobě jak křesťanskou, tak lidovou tradici.

zdraví a sílu do života“, ještě před východem slunce, kdy je živel čistý . Voda se též nabírala do nádobí a odnášela domů, kde se v ní mylo náčiní (potřebné zejména na přípravu a pečení chleba). Voda měla i svůj název, říkalo se jí „jordánka“ a také se s ní kropil dobytek.³⁰ Tyto obřady tak spadají spíše do období počátku zemědělských prací a s nimi spojených jarních rituálů.

Svou tradici v tento den mají také pašijové hry, procesí a písně které nám předkládají velkopáteční příběh o umučení a smrti na kříži.

4.1.2.3 Bílá sobota

V kostele se opět rozezní varhany, konají se procesí Vzkříšení a končí půst. V novozákonním příběhu se dočítáme o Vzkříšení Krista, o tom, že ze soboty na neděli vstal z mrtvých. Dříve byli v tento den křtěni noví členové, kteří obdrželi ke křtu bílé roucho. Světí se také voda a oheň, pálí se ratolesti z Květné neděle. V sobotní liturgii, se pak před kostelem zapaluje a světí oheň, který je díky paškálu (svíci) přenesen do kostela a od něj jsou zapáleny svíčky ostatních věřících, kteří postupně vcházejí do neosvětleného chrámu. .

4.1.2.4 Hod boží velikonoční

Z hlediska křesťanského se oslavuje v tento den Zmrtvýchvstání Páně. Je to den, kdy se po bohoslužbách obcházela pole a prosilo se za úrodu, světily se velikonoční bochánky a mazance z kynutého těsta, která se pak venku pojídala. V dnešní době se stává více tradiční pečivo ve tvaru beránka. Motiv má své kořeny v magických jarních obřadech pasteveckých národů, také se objevuje ve velikonočním židovském jídelníčku a má své místo i v křesťanské symbolice.

4.1.2.5 Velikonoční pondělí

Jistě není nikdo, kdo by neznal zvyky, které se dodržují až dodnes, jako je chození s pomlázkou a darování malovaných vajec. Název pomlázka vznikl od slova „pomlazení“ , kde pruty jsou symbolem obrozené síly, která se dotekem přenáší dál. V některých krajích se užívá pletené pomlázky (tzv.tatarů, binovaček, kocarů etc.), jinde se polévá vodou, či voňavkou. Za to mládenci dostanou různě zdobená vejce. To představuje v řeči symbolů rodící se život a přicházející jaro. Proto by mělo být plné a omalované především červenou barvou (symbol krve, tedy života). Odtud také pochází název pro malovaná vejce - kraslice

³⁰ Langhammerová, s.77-78

(původem ze staročeštiny a znamená červený, krásný). Dnes koledníci dostávají zejména čokoládové sladkosti a ti starší alkohol.

Zde jsem celou tematiku velikonoce rozpracovala spíše po její historické stránce, nyní bych chtěla uvést také myšlenky, které speciálně o těchto svátcích rozvádí sám Rudolf Steiner.

4.2 Velikonoční myšlenka očima Rudolfa Steinera

Rudolf Steiner ve své přednášce „Podstata velikonoční myšlenky“ velmi jasně dává najevo, že nová společnost neumí docenit její význam. Kritizuje to, že lidé motiv zmrtvýchvstání chápou jako něco zázračného, tudíž ne skutečného. Obsah velikonoce tak staví do role přežitého zvyku, který již nemůže ničím promluvit do dnešní doby. Je sice pravda, že Steiner se obrací k posluchačům konce 19. a počátku 20.století, kdy se začaly prosazovat modernistické tendence a věda se stavěla nad víru. Přesto by s touto kritikou uspěl i dnes, kdy sekularizace společnosti stále trvá a mnozí lidé považují velikonoce za pozůstatek tradice, kdy se vlastně „nějak slaví“ už jen Velikonoční pondělí. Steiner se nijak netají svými sympatiemi ke křesťanství, i když jej uchopuje po svém. To platí i pro jeho chápání golgotského mystéria. Tvrdí, že před příchodem křesťanství lidé měli určitý druh jasnozřivosti, který jim umožňoval nahlížet do světa duchovního stejně tak, jako do světa fyzického. Toto jasnozření se postupně vytrácelo, i když v prvních staletích (cca do 4.stol po Kr.) se ještě udržovalo. Proto lidé se celou událostí umučení, vzkříšení a zmrtvýchvstání cítili být velmi osloveni a dotčeni, což vedlo dokonce k jejich duševní proměně. Od této doby však velikonoční myšlenka tuto moc ztratila. Dala však podnět k vytvoření kultu mešního obřadu. Steiner vysvětluje význam Krista a jeho působení takto: „Kristova bytost sestoupila dolů z duchovních výšin, vnořila se do těla Ježíšova, v něm žila na Zemi a vnesla tím do sféry Země síly mimozemské; když vnesla mimozemské síly do zemské sféry, byly od tohoto časového bodu, od bodu mystéria na Golgotě, tyto nadpozemské síly spojeny se silami vývoje lidstva. Co mohli lidé ve starých dobách vidět, jen venku ve světových dálkách, pocítuje se od té doby v lidském vývoji pozemském. Kristus se po zmrtvýchvstání spojil s lidstvem a od té doby nežije jen v mimozemských výšinách. On žije v pozemském bytí, žije ve vývoji, ve vývojovém proudu lidstva.“ (Steiner, Podstata velikonoční myšlenky, s.9) Dále také poukazuje na to, že Kristus tím, že se stal člověkem vstoupil dolů do říše ahrimanských sil a přemohl je(z pozice křesťanské lze tuto říši chápat

jako peklo, kde Kristus vykoupil lidi ze hříchu a vybojoval tak vítězství nad smrtí a možnost spasení). Velikonoční myšlenka však k nám může znovu promluvit, pokud ji budeme chápat jako obraz našeho lidského pozemského života, kde lehce zapomeneme na život nadpozemský, duchovní, který nám vlastně odumře (odumře tak naše duše). Proto je zde ono zmrtvýchvstání, které poukazuje na vítězství nadpozemského života, nad životem pozemským. Ono oživení, procitnutí, které nám pomůže k tomu, abychom pak v hodině smrti nepropadli ahrimanským mocnostem (tedy peklu), může člověk, podle Steinera, získat pomocí duchovní vědy. V tomto momentě Steiner rozšiřuje motiv „oživnutí a pokojného uložení do hrobu“ do další sváteční doby, ke svátku sv. Michaela. Ten se slaví na podzim, kdy vše co vyrostlo uvadá, nebo se ukládá k zimnímu spánku. Tedy zde můžeme chápat v jisté alegorii to, co se děje na podzim, jako obraz „hrobu“. „Tedy naplň se člověče ve velikonoční době silou, kterou pak budeš potřebovat v duchovním růstu v podzimním čase, kdy jsi ohrožen ahrimanskými silami“, tak nějak bychom mohli parafrázovat v čem tkví spojení velikonočních a michaelových svátků.

4.3 Jak se slaví jarní svátky ve waldorfské školce

Nejen pro jarní svátky, ale i pro ostatní platí, že se periodicky opakují. Tvoří tak určitý rytmus roku. Ten je pro předškolní děti velmi důležitý.

Exkurz č. 1: Základem je rytmus

Děti (zejména ty mladší) potřebují určitý řád a rytmus. Ten plyne již z přirozeného rytmu ročních dob, které se nám střídají rok co rok. Proto je i pro člověka přirozené řídit se rytmem přírody a pro děti přímo nezbytné, aby díky tomu poznávaly, jak svět kolem funguje a cítily se v něm bezpečně. Proto je plán školního roku závislý nejen na ročních dobách, ale každá třída zvlášť má svůj týdenní rozvrh činností, které se týden co týden opakují, stejně jako den je rozdělen do několika částí, které mu dodávají ucelenost. A jako dech patří k životu, pak k rytmu celého kalendářního roku, patří také svátky.³¹

4.3.1 Vynášení Moreny

Když přichází jaro a zima ztrácí svou vládu, je nutné se s ní pořádně rozloučit, vyprovodit ji ze dveří. K tomu slouží již zmiňovaný rituál Vynášení Moreny. I tuto starou tradici přejímají waldorfské školky a tak se každý rok vydávají na cestu s figurou Zimy

³¹ Vzdělávací program Waldorfská mateřská škola- interní materiály WMŠ na Praze 3, str. 30

v ruce k nějakému potoku, kde ji pustí po vodě. Této slavnosti se zpravidla účastní i rodiče.³² Stejně jako i pro ostatní waldorfské mateřské školky, tak i zde se jedná o slavnost, jejíž dobu konání si školky určují dle potřeby. Vlastní výroba moreny se řídí podle již zmíněných tradičních postupů, tedy z neživých materiálů. Děti při vynášení zpívají různé písničky a recitují říkanky, které se předtím naučily.

Sama jsem měla možnost se této slavnosti zúčastnit. Když jsem přišla ráno do školky, na okně již stála připravená Zima, oděná do tmavých hadrů, s vlasy ze slámy a s obličejem plným vyceněných zubů. Děti se dohadovaly, které z nich je ponese. Pak přišla druhá paní učitelka a přinesla Zimě korále (vyfouklá vajíčka), které děti k figuríně pečlivě připevnily. Poté proběhl ranní kruh, kde si společně s učitelkami zopakovaly písničky, které později zpívaly po cestě k místu, kde se Morena spálila. Poté jsme se šli všichni převléci a společně s vedlejší třídou a některými rodiči odjeli do Šárky. Cesta do údolí byla sama o sobě velkou zkouškou, neboť byla namrzlá a tak nejen děti, ale i maminky s kočárky měly co dělat, aby na ledě neuklouzly. Sestup nakonec proběhl úspěšně a všichni tak mohli pozorovat krásnou přírodu a také zpívat naučené písničky: „Neseme Morenu, pěkně vystrojenů, neseme Morocha hodit do potoka.“ Takto nám cesta utekla poměrně rychle a už jsme byli na paloučku, kde vše začalo. Nejdříve vzala paní učitelka jednu z Moren (neboť vedlejší třída měla svoji vlastní) a začala s ní točit a skřehotavým hlasem všechny začala ujišťovat, že zima nikdy neskončí a jaro nepřijde. Nato jsme však začaly na Morenu pokřikovat, že s ní zatočíme. Morena se ovšem nedala a opět spustila, že v létě bude plno sněhu a že má nejradši k večeri sněhové koule. V tom jedna maminka ze sněhu, který ležel na zemi jednu kouli uplácala a hodila jí po figuríně, ať si tedy dá, když jí tolik chutnají. To už se přidaly i ostatní děti tak začala sněhová smršť. Morena spadla na zem a všichni se radovali. Poté ji paní učitelky zapálily a popel hodily do potoka. Vytáhli jsme létečko, které přinesla ráno jedna holčička a začali jsme vítat jaro různými básničkami. Děti pomalu vyhládlo a tak jsme udělali přestávku na svačinu. Po vydatném posilnění jsme se ještě vypravili podívat na sněženky. Na zpáteční cestě děti okouzly skály a tak jsme se na chvíli zastavily i u nich. Také jsme našli pořezané větve jívy, nasbírali jsme je a odnášeli si domů kytice kočiček. Protože již byl čas obědu, vydali jsme se na zpáteční cestu. Myslím si, že výlet se opravdu vyvedl.

³² Dobrá spolupráce rodičů se školkou je jednou ze zásad waldorfské pedagogiky. Ti se proto mohou účastnit při všech slavnostech a také často pomáhají při jejich přípravách.

Jedním z hlavních přínosů slavení slavností je posilování kolektivu třídy. Díky přípravnému období, které předchází samotným slavnostem, se děti mohou pomalu dostávat do sváteční atmosféry a připravovat se tak s kamarády na den oslav. Po jeho skončení si pak důvěrně sdělují zážitky a dojmy, které nabyly během slavností. Svátky díky tomu plní zejména sociální funkci.

4.3.2 Jarní slavnost

V předchozí kapitole jsem předeslala antroposofický základ slavení Velikonoc. Ve školce se ovšem Velikonoce jako takové neslaví, ani se neříká důvod, který vede k jejich slavení. Má se zato, že myšlenka ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista je pro předškolní děti víceméně nestravitelná, proto se velikonoční svátky nahrazují slavností „Setí semínka“, kde jsou tyto motivy dětem prezentovány ve formě obrazů.

Začíná právě jarní podvečer a já se chystám do školky na předvelikonoční slavnost „Setí semínka“. Když přicházím do třídy, paní učitelky spolu s jednou maminkou dokončují tunel z tmavých látek, který se na konci rozjasňuje. Má symbolizovat zimu, která se v jejím konci projasňuje přicházejícím sluncem a proměňuje na jaro. Já dostávám roli Maminky Země, která sedí na konci tunelu a má na kolenou ošatku se semínky. Těmi děti na konci jejich cesty obdaruje. Ve vedlejší místnosti se na zem rozestavují květináčky. Děti si je předem pomalovaly. Kromě toho je zde také nachystaný velký květináč s hlínou, která se dá do všech květináčků ještě předtím, než děti vstoupí za mnou do tunelu. Děti a rodiče začínají pomalu přicházet do šatny. Učitelky dodělávají poslední úpravy. Já již převlečená do kostýmu Maminky Země, který spočívá v šátku, kazajce, sukni a čepci, jdu se skrýt na své místo, kdyby náhodou některé dítě napadlo vběhnout za zástěnu dřívě, než celá slavnost začne. Jedna maminka velmi srdečně pomáhá při tvoření příjemné atmosféry hrou na xylofon. To už vchází do třídy děti, posadí se na připravené lavice spolu s rodiči a učitelka je všechny přivítá. Pak začne číst příběh „V Rajské zahradě“.³³ Ten vypráví o rostlince, která obětovala svou krásu a barevnost a stala se tak obilím, ze kterého lidé mohou péct chleba. Zde je patrná podobnost Krista s obětujícím se semínkem. Poté vyzve děti, aby si nasypaly do poloviny květináčku hlínu. To trvá nějakou chvíli a po ní následuje velké očekávání. Paní učitelka se ptá, zda by se nenašel někdo statečný, kdo by se vydal tunelem k Mamince Zemi, dodává, že takové dítě musí mít dobré srdce a

³³ viz. Příloha č. 1. zdroj: interní materiály WMS Dusíkova

poslouchá hezky rodiče. Pak vybere první holčičku. Beru do dlaně hrst semínek a přemítám, kdo asi ke mně přichází, neboť většinu dětí znám (musím být proto také dobře zamaskovaná, aby mě náhodou někdo nepoznal). A už se ke mně potichu, trochu bázlivě blíží Anička. Dávám ji zcela potichu semínka a dlaní naznačuji, kudy má vyjít. Tam už na ni čeká druhá paní učitelka a povídá si s ní o prvních dojmech a usměrňuje ji do „pohádkového pokojíčku“, kde na sebe děti počkají. Přichází ke mně další známý chlapeček. Asi metr přede mnou se zarazí a začne se krčit. Je vidět, že se bojí. Proto na něho pokynu rukou, aby přišel blíž. Přemáhá svůj strach a za odměnu dostává plnou hrst semínek. Tak za mnou přicházejí i ostatní děti, ty nejmenší v doprovodu maminek, některé se strachem, některé s ostychem, některé procházejí kolem mě, aniž by si mě všimly. Ty musím naopak na sebe upozornit. Až se vystřídají všichni, přecházejí opět do přední části třídy a dosypávají si do květináčků hlínu. Poté ještě semínkům zazpívají a pak se všichni rozloučí. Já využívám této chvíle k převlečení.

Musím říci, že je to velice zajímavá zkušenost, spočívat přímo v centru dění. Myslím si, že jsem se svého úkolu zhostila vcelku úspěšně, neboť sama vnitřně jsem prožívala určitou klidnou atmosféru, kterou jsem se snažila předat i do svého okolí. Jistě by se tento prožitek ještě umocnil, kdybych měla možnost účastnit se na předchozí přípravě na slavnost a vůbec na celém prožívání začátku jara, který se děje ve školce jak pomocí tématicky zaměřených tvořivých činností a jarních písniček a říkanek, tak díky učitelkám, které se jarní atmosféru snaží navodit nejen výzdobou třídy, ale svým vlastním pocitem z prožívání přicházejícího jara.

O samotné slavení velikonoce děti jistě ochuzeny nejsou, neboť je prožívají se svou rodinou, každý po svém. To, že se i maminky nechávají inspirovat tradicemi, dokládají sborníky pro učitelky a rodiče waldorfských mateřských škol a školek, které se nazývají Věnečky. Nejenom, že zde najdeme popis již skoro zapomenutých tradic a vlastní zamyšlení nad velikonoce³⁴, ale také praktické návody, jak si správně vyřezat píšťaličku, nebo jak si upéct jidášky, uplést pomlázku či vyzdobit velikonoční stůl. Jsou zde také různá vyprávění pedagogů a rodičů, jak s dětmi jednotlivé svátky prožívají.

³⁴ Ale také nad Vánoce a dalšími svátky v roce, podle toho, zda se jedná o jarní, zimní, podzimní či letní číslo.

4.3.3 Otvírání pokladů na Velký pátek

Chtěla bych zde uvést jedno vyprávění z jarního Věnečku³⁵, kde Pavla Bejšáková píše o tom, jak šli s dětmi hledat poklad na Velký pátek. Maminka si všimla, že nedaleko jejich domu jsou skály. Proto dostala nápad, že by toho mohla využít a připravit tak dětem velké překvapení. Proto navrhla, aby si k nim udělaly výlet a večer předtím je nalákala vyprávěním legendy o Velikém pátku, kdy se otvírají všechny poklady. Nejdříve se do skal vydala sama a vybrala vhodné místo, kde by mohla poklad(skleněné korálky) skrýt. Potom, co vše připravila, vrátila se domů a všichni se společně vypravili na výlet. Starší děti šly vpředu, ti mladší se držely u mámy. Když už to vypadalo, že skála není nikde otevřená, narazily děti na vchod do jeskyně. I když se zpočátku bály jít dovnitř(obzvláště, když měly na paměti večerní legendu), po chvíli překonaly strach a vstoupily. Postupně se k nim přidaly i ostatní. Každý si vzal pár „drahokamů“ a rychle utíkal ven. Když se vracely domů, slyšely nějaké hřmění. Maminky pohotově využily toho, že právě pod skalami projela tramvaj a vytvořila tak nádhernou kulisu proto, aby děti věřily tomu, že se skála sama zavřela.

I když se ve školce na samotné velikonoce neklade takový důraz, děti mají možnost nabarvit si a pomalovat vejce a také si vyrobit již zmiňovaná líta. To vše s použitím přírodních materiálů.³⁶ Až skončí tyto svátky a děti se vrátí ze školky, doznívá v nich velikonoční atmosféra ještě nějakou dobu díky různým velikonočním hrám.

Exkurz č.2: Hmat a přírodní materiály

Jedním z nejdůležitějších smyslů je pro dítě hmat. Díky němu odděluje hmotné od nehmotného a rozvíjí se tak i další smysli. Hmat lze velmi dobře posilovat v souvislosti s přírodními materiály, jako je vlna, dřevo, hlína, teplý vosk, hedvábí atd. Díky nim a práci s nimi může dítě velmi dobře rozvíjet jak hrubou, tak jemnou motoriku a poznávat samotný materiál – jeho váhu, vůni, strukturu teplotu atd. a nejlépe se pak uplatní i ve hře. Použitím všech pěti prstů oslovujeme celou osobnost. Palec ovlivňuje vůli, ukazováček a prostředníček myšlení a prsteníček a malíček souvisí s fantazií a inspirací.³⁷

³⁵ Věneček č. 5, 2003, s. 35

³⁶ S přírodními materiály pracují waldorfské mateřské školy moc rády. Důvod je osvětlen v exkurzu č.2.

³⁷ Jakoba von Looyengoed. Dvanáct smyslů. 2002 – volný přepis záznamů z přednášek zahraničních lektorek

5. Léto

Jak jarnímu období vládl Rafael, tak léto přechází pod patronát archanděla Uriela. Příroda je prostoupena plodivými silami. U rostlin přechází růst do pozadí a to, co se nám staví na odiv, je květ. Ten chápe Funk jako symbol ideálu a předsevzetí, který je pak v podobě plodu přeměněn na čin a vzniká tak životní dílo.³⁸ Analogicky pak tyto atributy, jako je tvorba, čin, skutek, převádí autor na vlastnosti Boha a ideál, krásu a lásku pak přisuzuje samotnému Kristovi, jako jeho vlastnosti.

Jistě je každému z nás znám v létě onen pocit rozevlátosti, nevázanosti, rozpustilosti. To z hlediska střídání ročních dob, jako procesu dýchání Země znamená, že Země v této fázi plně vydechuje. Její i naše myšlenky jsou „vysílány“ do vesmíru ke Slunci a hvězdám, kde jsou oživeny kosmickou moudrostí a na podzim se takto přeměněné vrací zpět. V létě tedy lidská duše jde nahoru k Bohu, kde přijímá zasvěcení, které bychom měli na podzim duchovně rozvíjet. Uriel tak dává zemi tvůrčí moc a sílu.³⁹ V této době bychom měli věci napravovat, očišťovat a prohlubovat. Očista probíhá i v přírodě v podobě bouřek, vichřic a krupobití. V létě se také více cítíme svázáni s přírodou a jsme více její součástí. Funk upozorňuje na to, že bychom si měli uvědomovat, že naše činy a city nejsou nezávislé. Buď jimi napomáháme ke zduchovnění a očištění Země, nebo ji můžeme naopak zatěžovat, či zkalovat.⁴⁰ Přestože jsme v této době o trochu více ovládnáni pudy (např. prožívání tzv. letních lásek), můžeme pak zejména v době Letnic přijmout duchovní sílu k pozitivní sebeproměně. Více jsou v této době také pokoušeny naše slabé stránky jako např. žárlivost, hádavost, předvádění se etc. Proto je dobrá sebekontrola a sebekázeň.

Uriel je ten, který nám ukazuje naši karmu, osobní nánosy, které je nutno odstranit a je také ten, který nám ukazuje tajemství kosmu. Je svázán s poznáním a inteligencí. Učí nás spojovat život zemský se životem nebeským. Je ovšem chápán také jako přísný soudce.

V létě nemusíme vnímat jako mystérium jen to, co je nahoře, ale i to, co je dole, tedy samotná

Země, na níž dochází k procesu krystalizace. Krystal vzniká roztavením a zpevněním dle určitých zákonitostí a dle struktur, což můžeme v symbolické rovině chápat jako předobraz duchovního člověka, který pěstuje duchovní vůli a lásku k dobru.⁴¹

³⁸ Funk, s. 63

³⁹ Funk, s. 65

⁴⁰ Funk, s. 72

⁴¹ Funk, s. 81 - 82

Steiner se vyjadřuje k létu a zejména k letním slavnostem s ohledem na to, jak je prožívali naši dávní předkové. V tento čas lidé očekávali, že jim bude dopřáno božsky-morální osvícení a oni budou do sebe moci přijmout morální podněty⁴². To se dělo za pomoci poetických a tanečních kreačí. Také se tím lidé dostávali do prožívání své vlastní lidskosti, do vědomí svého vlastního „já“, které bylo snivostí pohlceno. Toto „já“ pak zůstalo nahoře „pod ochranou“ nebes. I pro léto byla vybrána průpověď v původních mystériích, které zněla: Přijmi světlo! (Světlem se zde myslí duchovní moudrost, v níž září vlastní lidské já).⁴³

Dnes se tato slavnost slaví v antroposofických kruzích jako Janská slavnost, která má sice své kořeny v dávných dobách, ovšem promlouvá k nám nově svým křesťanským duchem.

5.1 Léto v lidové tradici

V Letní období vrcholily práce na poli. Přesto léto má několik časových bodů, kdy se lidé alespoň na chvíli zastavili a vnímali svět kolem sebe svátečně.

5.1.1 Svatojánská noc

Za slunovratem následuje 24. červen, kdy má svátek sv. Jan. Tato noc byla považována za noc čarodějnic. Jako ochrana před nimi se používal oheň, voda a byliny. Fenomémem tohoto svátku jsou svatojánské ohně, které jsou symbolem Slunce. I dnes jsou zapalovány na nejvyšších místech krajiny. Oheň se též přeskakuje, zapalují se i košťata, nebo se kutálí hořící sudy a kola (toto má opět znázorňovat Slunce, které je v tomto čase plně na vrcholu, končí jeho kulminace). Dalším známým zvykem pro tuto noc se stalo tzv. svatojánské čarování. Sbíraly se byliny, jako ochrana před čarodějkami a také se byliny umísťovaly do domů. K nejvíce oblíbeným patřila lípa, která chránila dům. Pro osobní ochranu se pak volil černobýl aj. Z bylin se pletly věnečky, které buď dávaly na hlavu nebo kolem pasu. Známé je také tzv. čarování milostné – devatera kvítí, kdy se uvitý věneček pouští po vodě, dává pod polštář (pro věštění ženicha ze snu) nebo hází za sebe. Známá je také legenda o zlatém kapradí, které roste jedenkrát za rok a to na sv. Jana. Jeho získání však není vůbec jednoduché. Kořenářky v tuto noc trhaly byliny. Na sv. Jana se též věnovala stavení, kapličky a studánky.

⁴² Např. lidé dříve ve hřmění viděli morální nebeské napomenutí. (Steiner. Spolu-prožívání přírodního dění ve starých mystériích, s.5)

⁴³ Steiner. Spolu-prožívání přírodního dění ve starých mystériích, s. 8

5.1.2 Svatodušní svátky (Letnice)

Letnice jsou svátky letního slunovratu, v pozdějších dobách propojené s křesťanskými svatodušními svátky. Navazují na slavnost Nanebevstoupení Páně (40 dní po Velikonocích), kdy bylo učedníkům Kristem přislíbeno seslání Ducha Svatého. To se také stalo a díky působení Ducha Sv. dostali apoštolové darem mimořádné schopnosti.⁴⁴

Tyto svátky jsou opět pohyblivé, neboť se odvíjejí od slavení velikonoce. Slaví se 50 dní po Hodu božím velikonočním

Dříve se slavila jak Svatodušní neděle, tak Svatodušní pondělí (to se ve 20. století vytratilo a zůstala jen neděle). Svatodušnímu pondělí bylo vyhrazeno obyčejům začínajícího léta, kdy se oslavovala síla, mladost a obratnost. Obecně se jednalo o kralenské slavnosti (různé pro dívky a chlapce).

5.1.3 Králové

Při těchto slavnostech ukazovali chlapci svoji sílu, zdatnost obratnost. Byl vybírán jeden král – z chlapců ten nejšikovnější, který byl ostatními honěn a pak symbolicky odsouzen a popraven shozením koruny na zem. Tento celý průběh hry obsahuje motivy iniciace. V některých regionech se uchovávají tyto tradice v podobě Jízdy králů (bohatě vystrojené průvody chlapců, jedoucích na koních, s králem v čele).

5.1.4 Královničky

Tyto dívčí slavnosti spočívaly v obchůzce krále s dívkou, kterou si sám vybral.⁴⁵ Královna byla oblečena v bílém, či v kroji, ozdobena květy, naboso a s rozpuštěnými vlasy. K této obchůzce patřily tance, květy, věnce a zpěvy kralenských písní. Královničky byly oslavami krásy.

5.1.5 Otvírání studánek

Zde je opět ukázáno, jak se dříve uctíval jeden ze čtyř přírodních živlů, a to voda, která byla spjata s duchovní a fyzickou očistou. Tento zvyk probíhal zejména na Svatodušní pondělí, kdy se vybraly dívky k pramenu, do něhož se jedna z nich ponořila (musela to být čistá panna). Také se studánky odemykaly velkým klíčem. Tento zvyk vychází z pohanských dob, kdy lidé viděli studánky za místo, okolo nichž žily elementární bytosti

⁴⁴ Sk 2,1-4 ; Sk 3,1 – 26; Sk 5,12 - 16

⁴⁵ Opět existují různé varianty tohoto zvyku, někde chodila dívka sama bez krále.

(rusalky, vodníci, vodní víly). V době křesťanství se pak ženským duchem studánky stala sama Panna Maria. Studánka byla pak chápána jako její oči, které se nesmějí znečistit. Proto po symbolickém odemknutí následovala modlitba Zdrávas Maria.

5.2 Prožívání léta ve slavnostech waldorfských mateřských škol

Stejně jako u jarních svátků, tak i v tomto případě se dětem neříká pravý důvod slavení svatodušních svátků. Více než o obsah, jde v tomto případě o prožitek, o zvolení přiměřených obrazů pro děti. I zde záleží na konkrétní školce, které svátky a jak je oslaví.

5.2.1 Svatodušní slavnost

Ve waldorfské mateřské škole na Petřinách se přistoupilo ke slavení tohoto svátku teprve nedávno, proto pro něj stále hledají nějakou konkrétní podobu. Jedno je ale jisté, mělo by v něm jít o prožívání radosti z přírody a stejně jako Steiner uvádí ve svých přednáškách, zaměření své duševnosti k tomu božskému, co je nahoře.⁴⁶ V tomto období se také posiluje soudržnost, soustředění a navazování kladných vztahů s ostatními.

Důležitým obrazem těchto svátků jsou také holubice (sv. Duch sestoupený na Ježíše v podobě holubice při jeho křtu v Jordáně)⁴⁷. Ty se objevují nejen v písničkách, ale také jako základ motivů pro tvořivou činnost. Mají být symbolem svobodného ducha.

Seslání Ducha Svatého však promlouvá také jiným způsobem. Učedníci se po této události stali učiteli, tedy těmi, kteří šířily a předávali křesťanství. Stejně tak i z ostatních žáků se stávají učitelé. Z nevědomého, neuvědomovaného dochází k přechodu k vědomému a tak z toho, který je obdarován se stane ten, který obdarovává.⁴⁸

Ve waldorfské mateřské školce v Semilech je obraz slavnosti více ustálený. Z dětí se vybere ženich a nevěsta (tito dva mají symbolizovat spojení nebe a země), oblečou se do hedvábí a obcházejí spolu s průvodem školkou. Všichni společně zpívají písničku, kde se opět objevuje motiv holubice. Pak se společně vrátí do třídy, která je vyzdobena papírovými květy a holubičkami. Zcela nápadná je zde podoba se svátkem královniček (viz. výše).

⁴⁶ Steiner. Sociální dosah Michaelova svátku, s. 8; Steiner. Vrcholné letní a hluboké zimní slavnosti, s. 11

⁴⁷ srov. Mt 3,16

⁴⁸ Vzdělávací program Waldorfská mateřská škola, s. 60 – interní materiály WMŠ na Praze 3

5.2.2 Otvírání studánek, aneb jeden z věnečkových příběhů

Jako jeden z možných průchodů, kudy může Země v letním čase vydechnout, jsou právě studánky. Proto je důležité je vyčistit. Tak se v některých školkách slaví i slavnost Otvírání studánek.⁴⁹ Ve Věnečku je opět popsán průběh takovéto slavnosti: Děti si společně s učitelkami udělaly výlet do lesa, vybaveny kyblíčky, lopatkami a hrabičkami a hledaly nějaký pramen, který by potřeboval očistit od nánosů bahna a zetlelého listí, jehličí a větviček. Po cestě si nasbíraly šišky, stavěly také domečky pro skřítky a pozorovaly lesní zvířátka. Pak se jim podařilo najít zanesený pramínek a všichni jej společně vyčistili. Po nějaké chvíli, když mezitím pročistily ještě jeden pramen, se vrátily nazpátek a děti mohly vidět, jak rozvířené nánosy usedají a zkalená voda odtéká. Učitelky pak dětem začaly vyprávět o vodních vílách, které stráží každou studánku. Poté, co se voda plně pročistila provedly učitelky spolu s dětmi obřadní rozloučení se studánkou, kdy vylily vodu do všech čtyř světových stran.⁵⁰

5.2.3 Svatojánská slavnost

Země plně vydechuje a život smyslů zastírá duchovní stránku. Rostliny začínají ze svých květů tvořit plody. Na loukách a v lese kvetou léčivé byliny. A právě na svatojánskou noc se léčivkám připisuje čarovná moc. Ve školkách již téměř začínají prázdniny a již většina dětí odjíždí na prázdniny, proto tuto slavnost může prožívat spolu s rodiči. Přesto se pro ostatní děti čte legenda o sv. Janovi (Sv. Jan je symbolem zralosti a obratu), vypráví se jim o čarovné moci bylinek a také se bylinky sbírají. Uplete se z nich věneček, který se pak většinou dává v zimě v Betlémě do kolébky. Také se pozorují svatojánské mušky, pokud mají děti možnost trávit tuto slavnost někde v přírodě. V této době se apeluje na rozvoj schopností vyjádřit své pocity a prožitky.

5.2.4 Loučení se školáky

Protože probíhá konec školního roku a spousta dětí se chystá po prázdninách do školy, připravily si učitelky z waldorfské mateřské školky na Petřinách pro děti speciální slavnost, díky níž mají předškoláci možnost rozloučit se se školkou a všemi kamarády. Tato slavnost má být také důkazem jejich školní zralosti, neboť prochází ozdobenou branou (papírovými květy), která má být symbolem vstupu do školního života. Na konci

⁴⁹ V Příloze č. 2 uvádím pohádku, která se čte k této slavnosti. Zdroj : interní materiály WMŠ Dusíkova

⁵⁰ Věneček, Sborník č. 2, 2002, s. 7-8

jsou pasování na školáky růží, stejně jako se ve středověku pasovali rytíři mečem. Zde můžeme velmi dobře sledovat, které dítě je nebojácné a které ještě potřebuje doprovod maminky. Loučení se školáky trvá celé odpoledne, kdy po projití branou a pasování následuje velká hostina, na které prezentují své kuchařské umění zejména maminky. Pak přichází čas na divadlo, kde učitelky ze školky spolupracují s rodiči a společně nacvičí nějakou klasickou pohádku.⁵¹ Poté si všichni společně rozdělají táborák a opékají buřty, povídají si a pokud nějaký z rodičů přinese nějaký hudební nástroj, tak si i společně zazpívají.

Touto slavností vrcholí celý školní rok a děti odjíždějí na prázdniny. Teprve po dvou měsících se znovu opět setkají, ale to už končí léto a začíná podzim.

6. Podzim

Začíná nový školní rok. Děti se vrací z prázdnin, listy se mění svoji barvu, možná že nás ještě překvapí babí léto, možná už jen chladnější počasí. Duchovní síly klesají z nebes na Zemi a ta se začíná nadechovat. To, co bylo vypuštěno do kosmu jako Zemská duše, se vrací nazpátek do nitra Země. A protože se Země stává v létě zrcadlem kosmu, není zde prostor pro to, aby do ní prostupovaly jakékoliv Kristovy impulsy. To dává velkou měrou prostor ahrimanským silám, které se tak na zemi pevně usazují. Na podzim nám pak přichází na pomoc nejen duše, obohacená o síly Kristovy, ale také podaná ruka v podobě síly archanděla Michaela.

Je to právě on, archanděl Michael, který kraluje této době. Je spojen se Sluncem, které je chápáno jako centrum kosmického těla. Z astrologického hlediska se Slunce váže na znamení Lva a proto se dá říci, že se jedná o dobu neohrožené odvahy. Archanděl Michael se stal podle Steinera vládcem nad naší dobou od roku 1879. Také působil v předkřesťanské době do r. 200, kdy byl rozšířen judaismus.⁵² Dnes má Michael úlohu Kristova pomocníka. Jeho posláním je, aby se člověk v době, ve které převládá rozum,

⁵¹ Pohádky se nehrají jen při této příležitosti, ale pokud je více aktivní skupina, tak po celý rok. Proto se repertoár vybírá podle ročního období, ve kterém se hraje. Pohádky jsou to převážně klasické a vždy s dobrým koncem.

⁵² Michael je nazýván tváří Jahvovou (Funk, s. 106)

dokázal pozvednout k duchovnímu světu, a to působením v jeho srdci.⁵³ Jistou paralelu vidí Steiner v Michaelovi a Mardukovi.⁵⁴

Zejména v druhé polovině prázdnin je patrný na nebi jeden přírodní úkaz. Je to padání meteoritů. Z hlediska duchovní vědy jej Funk chápe jako boj bohů s ahrimanskými mocnostmi.⁵⁵ Konec léta je spojen se strachem z ahrimanských sil, proto nám Michael dává vnitřní odvalu. Pokud se spojí silná vůle s duchovním sebeuvědomováním, pak může na podzim dojít k obnově duše. Michael má také za úkol uchraňovat lidi před úplným upadnutím do materiálního bytí. Na křesťanských malbách bývá velmi často znázorňován se štítem a kopím, jak přemáhá draka či hada.⁵⁶ Drakem se může stát suchý intelekt, či studené egoistické myšlení. Michael umožňuje používat myšlení protkané duchovností. Tak může člověk zároveň myslet a být spirituální.⁵⁷

„Michael podněcuje lidi, aby se na zemi objevila duchovnost, která je přiměřená vlastní inteligenci lidí, aby se mohlo myslet a současně být spirituálním člověkem. To teprve znamená vládu Michaelovu.“⁵⁸ Michael tedy osvobozuje myšlenky v hlavě, uvolňuje jim cestu a vyvolává nadšení v srdci.

Co ovšem platí pro celé toto období a člověka? V dřívějších dobách člověk poznával v tomto období ne sebe, ale přírodu a pozoroval, jaké má v ní místo. To mu také umožňovaly již skončené práce na poli a stažení do svého příbytků. Proto je tato doba určená pro poznávání a rozjímání. Jako průpověď pro člověka byla zvolena věta: Hleď kolem sebe!⁵⁹

6.1 Boj s drakem

Tomu, jak lze chápat Michaelský boj s drakem, co je vlastně drak a jak se nás tato skutečnost dotýká v praktickém životě, věnuje Steiner celou přednášku pod názvem „Obraz zápasu Michaela s drakem“, kterou bych zde chtěla rozvést.

⁵³ A.Baumann, s. 104,105

⁵⁴ Marduk byl akkadský bůh. Za vlády Nabukadnezara I. se stal v Babylonii nejvyšším bohem. Byl často zpodobňován s hadem Mušchuššu, kterého stvořil zlý Tiamata. Později byl bohy ochočen a pomáhal jim v boji proti zlu -<http://cs.wikipedia.org/wiki/Marduk>, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mu%C5%A1chu%C5%A1%C5%A1u>

⁵⁵ Funk, s. 98 - 99

⁵⁶ obdoba sv. Jiří

⁵⁷ zde Funk používá termínu „prosrdečněné myšlení“ (Funk, s. 110)

⁵⁸ Funk, s. 136

⁵⁹ Steiner, Spoluprožívání přírodního dění ve starých mystériích, s. 8

Tato přednáška patří tématicky do cyklu Antroposofie a lidský cit.⁶⁰ Z tohoto lze usuzovat, že boj, který máme na mysli, se odehrává právě uvnitř člověka.

Přestože lidé v dřívějších dobách, jak uvádí Steiner měli blíže spíše k bytí hmotnému, uměli vnímat bytosti duchovnější, než je sám člověk. Tyto bytosti neužívali fyzického těla, ale tvořila je jakási duchovní substance. A právě za takovou bytost lze označit i archanděla Michaela. Na počátku, se však tyto duchovní bytosti, jako andělé, archandělé a archai, řídili božskou vůlí. Tedy božské bytosti „chtěly“ (projevovaly svou vůlí) přes tyto nižší duchovní bytosti. Pocit svobody ve vědomí byl v těchto dobách ještě v nedohlednu. Ten pak měl přináležet člověku, který na to ovšem ještě nebyl dostatečně vyvinut a tak vznikla postava kosmicky rozporuplná. Dostala podobu, která se odchýlila od zvířecích podob, ovšem nějakým způsobem jim byla blízká. Byla tak stvořena postava draka, který znázorňuje vzpírající se vůli. Nemohla však získat fyzickou podstatu a tak zůstala nadsmyslová. Nemohla se však ani členit do říše nadsmyslové, mezi anděly, archanděly a archai, neboť svou podstatou této říši odporuje. Proto se přemístila do fyzického světa, ale nemohla být spatřena fyzickým okem, pouze okem duševním. A člověk na jedné straně měl náležet přírodě (tu vnímá trojím způsobem- když přijímá potravu, když dýchá a když pozoruje), ovšem na druhé straně činit do nebeského, nadsmyslového světa, díky své duševně-duchovní podstatě.⁶¹ Přesto díky smyslovosti a lidské pudovosti je vevnitř nevinná příroda přeměněna ve formu viny. Toho pak po dlouhém zápasu, kdy byl drak svržen Michaelem dolů z nebe na zem, využil a za své sídlo si vybral právě lidskou přirozenost. Proto se místo souboje přesunulo z oblohy do nitra člověka. Abstraktně si toto lze představit v boji vyšší přirozenosti proti nižší. Vyšší přirozenost je zde zastoupena obrazem Michaela, který stojí člověku v záhlaví, přesahuje jej a zrcadlí do něj svůj éterický obraz, dolní část – nižší přirozenost pak ovíjí drak(had) a v srdci člověka pak síla Michaela drtí draka.⁶²

Exkurz č. 3: Čtyři těla a období nápodoby

Rudolf Steiner se zabývá výchovou dítěte z hlediska duchovní vědy a vychází z toho, že člověk vlastní 4 těla:

1. **fyzické** tělo – smyslově pozorovatelné, v něm jsou uloženy životní síly
2. **étherné** tělo – složeno ze sil, nikoliv z látky

⁶⁰ Cit chápe Steiner jako „stav lidského nitra v němž převažuje cit a myšlení je utvářeno srdcem.“ (Steiner, Obraz zápasu Michaela s drakem, úvodní poznámka překladatele)

⁶¹ viz. Exkurz č. 3

⁶² Steiner. Obraz zápasu Michaela s drakem, 14 s.

3. **astrální tělo** – skládá se z pohyblivých barevných obrazců
4. **tělo já** – nese vyšší lidskou duši

R.Steiner říká: „ Z uvedeného vysvítá, že u člověka lze mluvit o čtyřech člancích jeho bytosti: o fyzickém, étherném či životním, astrálním či pocitovém těle a o těle já. Pocitová rozumová a vědomá duše, ba i ještě vyšší články lidské bytosti – duchovní já, životní duch a duchovní člověk - vystupují jako výsledky proměn těchto čtyř článků. Jestliže se mluví o nositelích vlastností člověka, pak přicházejí v úvahu ve skutečnosti jen ony čtyři články.“⁶³

Období napodoby

Na těchto 4 člancích pracujeme jako vychovatelé. Po čtyřech velkých úsecích rozděluje Steiner i období, která trvají 7 let. První, které se týká předškolních dětí se nazývá tzv. obdobím „**napodobování**“ a trvá od narození do první výměny zubů, tedy do 7 let. Dítě je v této době obklopeno étherickou a astrální schránkou.

Napodobování neprovází dítě jen v oblasti řeči či napodobování činností v okolí. Malé dítě ještě vědomě nezpracovává vjemy, je velmi otevřené pro svět, ovšem přijímá je s o to větší intenzitou. Proto by tu rodiče měli dbát na své chování, kterým vyjadřují svou moralitu a získávají si důvěru. Pokud rodiče chtějí, aby se děti chovaly podle jejich představ, musí jim být vzornou ukázkou, protože dítě napodobuje vše, bez rozdílu toho, zda je to vhodné či nevhodné, dobré či špatné. Dospělí by si proto měli dávat pozor zejména na správnou chůzi a řeč.

U předškolních dětí nemá smysl, když mu určité situace vysvětlujeme, ale lépe je názorně předvést. Dospělý se v nových situacích představuje spíše pozorovatel a dítě naopak jako aktér. Dítě se staví proti pravidlům, protože ty jsou postaveny na rozumovém základě, který nemá dítě ještě plně vyvinut. Vychovatel by proto měl předkládat věci z oblasti myšlení do oblasti jednání, vytvářet obrazy a tak dávat dobrý příklad v napodobování krásy, dobra, pravdy a moudrosti.⁶⁴

6.1.1 Čím se živí drak?

Na to, abychom vnímali a přemohli draka v nás, nestačí jen fyzické schopnosti. Je k nim nutno připojit vypěstovanou lidskou citovou mysl a jasné duchovní nazírání, díky němuž můžeme vnímat pravdivé duchovní vztahy kolem nás. Steiner upozorňuje na to, že

⁶³ Steiner. Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy: Metodika vyučování a životní podmínky výchovy, s. 19

minerály, rostliny a zvířata obsahují v sobě ukryté elementární bytosti, tedy že obsahují duchovnost. Oním vypěstovaným citem lze tyto bytosti nalézt a následně je zbavit zakletí (pokud je člověk např. u rostliny nevidí, zůstávají v ní jakoby zaklety). Tím se mohou elementární bytosti dále vyvíjet k vyšším stupňům. Zde Steiner poukazuje na člověka, jako na držitele kosmického cílu, který pomáhá těmto bytostem ve vývoji. Nebezpečí tu ovšem hrozí od onoho zmiňovaného draka, který při nesprávném přístupu tyto elementární bytosti pohlcuje do sebe, čímž se člověk odvrací od duchovnosti k materiálnímu světu. Také „pozřením“ těchto sil se člověk stává zbabělým a i když ví, co je správné a dobré, nemůže se k tomu vzchopit. Proto je důležité v sobě uchovávat a pěstovat duchovní podněty, které k nám přicházejí. Při aktivním osvojení onoho duchovna máme pak připravenou úrodnou půdu pro Michaelské síly. „Tyto síly Michaelovy se dají dobýt jedině tím, že člověk svým láskyplným chtěním učiní sebe nástrojem pro božsko- duchovní síly. Neboť tyto síly nechtějí, aby je člověk horoucně prosil;⁶⁵ ty chtějí, aby se s nimi člověk spojil.“ (Steiner. Zodpovědnost člověka vůči kosmu, s.12). Člověk musí opět získat zážitek ducha a to již z pouhé myšlenky.

Pak totiž může velmi dobře spoluprožívat běh roku a srůstat s tím, co venku roste a chápat přírodu jako vlastní bytost.⁶⁶

6.2 Podzim – doba sklizně (Svatí podzimu)

Po náročné práci na polích přichází také čas, kdy se sklízí zejména ovoce. Kromě jablek, hrušek aj. dozrává také hroznové víno, které se pak lisuje a dále upravuje na tolik populární víno. V některých krajích, kde je tradice vinohradů dosti silná, probíhají slavnosti nazývané vinobraní. V některých městech chodí historické průvody, prodává se burčák a celý program doprovází např. hudební produkce.

Také jedna z význačných postav naší historie mající na podzim svůj svátek, je spojena se sklizněmi vína. Jedná se o sv. Václava.

6.2.1 Sv. Václav

Kníže Václav se narodil kolem roku 905 po Kr. do rodu Přemyslovců, jako starší syn knížete Vratislava I. Na jeho výchově se záhy podílela jeho babička svatá Ludmila, které jej dala učit podle první staroslověnské svatováclavské legendy podle knih staroslověnských (další, pozdější verze legendy hovoří o knihách latinských, řeckých a

⁶⁴ Grunelinsová, 59 s.

⁶⁵ Např. ve formě pasivní modlitby.

⁶⁶ Steiner. Zodpovědnost člověka vůči kosmu, s.13

slovanských). Tedy stal se velmi vzdělaným panovníkem, což se mu pak velmi hodilo při uskutečňování jeho pacifické politiky. Po smrti Vratislavově nebyl ještě Václav plnoletý a tak se na tři léta ujala regentského vedení jeho matka Drahomíra. Ta je proslule známá jako zosnovatelka smrti babičky svatého Václava, svaté Ludmily. Po tomto činu se zřejmě vztah Václava ke své matce značně změnil. Po r. 924, kdy začala Václavova vláda, nechal kníže převést ponejprv Ludmiliny ostatky do svatojirského chrámu, který nechal postavit jeho otec. Většina legend se pak zmiňuje o tom, že matku poslal do exilu, který však nebyl trvalý. Jejím sídlem se stala zřejmě Budeč. Důležitou postavou v životě tohoto světce se stal jeho mladší bratr Boleslav I. Ten dostal od Václava území poblíž ústí Jizery, kde si sám vybudoval v mokřinách staroboleslavské hradisko. Václavovi a Boleslavovi družiny se neměly příliš v lásce. Zřejmě to plynulo i z různých povah obou bratrů. Boleslav se nakonec odhodlal k bratrovraždě. Pozval svého bratra na vysvěcení kostela ve Staré Boleslavi. Již při večerní hostině se strhla hádka a Václav byl varován, že mu hrozí smrtelné nebezpečí. Poté praví legendy, že na hostině pronesl přípitek ve jménu sv. Michaela. Ráno se pak odebral na jitřní pobožnosti a u dveří kostela již na něj čekal bratr, který proti němu tasil. Václav se úspěšně bránil, ovšem při následném výboji ze stran Boleslavových zbrojnošů padl kníže mrtvý k zemi. Po této události měla přijít na řadu i Drahomíra, ale té se podařilo uprchnout.

Je také známý tím, že nechal vystavět chrám sv. Víta (čtyřapsidová rotunda), který byl ve své době krásným příkladem karolinské renesance. Důležitými artefakty se stalo jeho brnění, zdobená přilbice a kopí, které ve středověku bylo ozdobeno praporcem a neseno do bitev, kde se také neznámo kam ztratilo.

Jeho život je spojen s pražským knížecím palácem, kde Václav bydlel. Na jižním svahu zřejmě podle archeologických nálezů ležely vinice, kam Václav chodil sám lisovat víno pro mešní účely. V legendách můžeme najít mnohačetné popisy jeho ctností a dobrých skutků. Například při souboji s kouřimským knížetem, kdy Václav ušetřil své muže, byl protivník oslněn obrazem kříže na jeho přilbici a vzdal se. Václav mu odpustil a velkoryse mu přenechal jeho dosavadní državu. Je jasné, že Václav to v jeho době vlády neměl příliš snadné. Vznášel příliš vysoké požadavky, co se morálních zásad týče, na ještě polopohanskou společnost.

V době Karla IV. se svatováclavský kult mohutně rozšiřuje. Ve 13. století také vzniká svatováclavský chorál, který v té době hraje roli státní hymny. V období baroka se pak

konají k hrobu a místu jeho vraždy četná procesí.⁶⁷ Stal se také námětem noha umělců, jako např. Josefa Václava Myslbeka, Karla Škrétu či Adama Michnu z Otradovic.

6.2.2 Sv. Martin

Kolem roku 316 po Kr. se narodil v Sabarii pohanským rodičům chlapec. Proti jejich vůli byl přijat mezi katechumeny a pak po šesti letech pokřtěn. Když mu bylo patnáct let, vstoupil do vojska. Událost, která se popisuje v legendách o tomto světcí, se stala v Amiensu, kde se rozdělil s žebrákem o svůj plášť. Poté se mu prý v noci zjevil Kristus, který měl polovinu jeho pláště na sobě. Po této události pak zanedlouho odešel z armády do Poitiers. Po jeho vysvěcení tamějším biskupem na exorcistu se odebral do rodné Panonie, kde přivedl ke křesťanství svou matku. Také pobýval jako poustevník u Janovského zálivu. Po návratu do Poitiers si zde vystavěl poustevnickou celu, kde jej navštěvovali žáci. Takto pak vznikl klášter Ligugé. Sám pak založil klášter v Marmoutieru, což učinil poté, co se stal biskupem v Toursu. Díky jeho vlivu se stala západní Galie křesťanskou oblastí. Zemřel v Candes v roce 397 po Kr. Jeho hrob v Toursu se stal za krátkou dobu poutním místem. To, že byl tento světec ve Francii velmi oblíben dokládá i to, že je po něm pojmenováno mnoho městysů, vesnic a farních kostelů.⁶⁸

6.2.3 Svatý Michael

Tento archanděl je znám z bible zejména jako vůdce nebeských vojsk, vítěz nad démonem a ochránce Izraele. Jako patron se těší velké oblibě zejména ve Francii. Je spojen se jménem Johanky z Arku, kterou podněcoval k záchraně její rodné země. Také panovník Ludvík XI. se jím nechal inspirovat a založil řád sv. Michaela. Objevuje se také jako vděčný námět v ikonografickém umění. Je patronem těch, kteří pracují se žárem v peci, jako jsou např. pekaři.⁶⁹

6.3 Podzimní slavnosti ve waldorfských mateřských školkách

Rytmus se ustanovuje na začátku školního roku a díky Václavské slavnosti se v jednotlivých dnech k malování, modelování, úklidu třídy a přípravě mýslí přidává i pečení chleba.

⁶⁷ Turek. *Bohemica Sancta*, s. 53 - 66

⁶⁸ Heyduk, s. 203

6.3.1 Václavská slavnost

Postavu Sv. Václava a jeho život jsem představila v předchozí kapitole. Také jsem se zmínila o tom, že se sv. Václav sám a rád podílel na sklizni a lisování vína. Tento motiv se proto stal stěžejním pro tuto slavnost. Přípravy na ni probíhají několik dní předtím. Povídá se legenda o sv. Václavovi ⁷⁰, která se může pomocí loutek dramatizovat. Skládá se ze dvou částí. První část vypovídá o tom, jak sv. Václav žil, jak sel obilí, jak jej sklízel a mlátil. Od této první části se také odvíjí činnost ve školce, kde děti tuto činnost (mlácení obilí) zakoušejí společně s učitelkami. Odděluje se tak zrna od plev. Druhá část legendy představuje sv. Václava jako odvážného a chrabrého panovníka, který ušetří své bojovníky a setká se v boji pouze se svým nepřítelem. Když se za něj postaví sám sv. Michael, čímž je protivník zstrašen a kníže Václav vyhrává. Tato část se také může dramatizovat a při ní děti mohou vidět motiv pomoci, která pochází z vyšších sfér.

Z umláčeného obilí děti namelou mouku a pak společně upečou svatováclavský chleba. Tak se do rytmu týdne přidá i činnost-pečení chleba.

Některé školky mají na zahradě vinnou révu, tu pak za zpívání písně Svatý Václave sklídí a ve školce z ní vylisují hroznovou šťávu, kterou pak při oslavách pijí. K tomu buď použijí lis, nebo vlastní rukou. Při tom děti společně říkají krátké průpovědi jako např.:

Svatý Václav, to byl dobrý král, úrodu nám požehnal.

Na svatého Václava, úroda nám dozrává.

Tato slavnost má představovat úctu k darům matky země.

6.3.2 Michaelská slavnost

Dne 29. listopadu slaví svátek sv. Michael. Jemu jsem se zde věnovala poměrně dost v předchozích kapitolách. I když se v Čechách na tento svátek nepřikládá nijak zvláštní důraz, v antroposofických kruzích vznikla velká potřeba jej zviditelnit a dodat mu velký význam. Zde je chápáný jako protipól a zároveň doplnění velikonoc. Období podzimu je dobou, kdy umírá hmota, ovšem rodí se duch. I když se cítíme vyčerpaní, jakoby bez života, je dobré v sobě najít vnitřní sílu k osobnímu růstu. To si však žádá vést těžký boj

⁶⁹ Heyduk, s. 172

⁷⁰ Povídá se zejména ta část, kde sv. Václav bojoval, podpořen sv. Michaellem a též se zdůrazňují jeho ctnosti

s drakem (s tím, co nás činí nevědomými). Do cesty se nám pak staví lenost, strach a naše rozumové myšlení plné předsudků a dogmatických názorů, které nám brání ve vývoj.⁷¹

Podstata Michaelských svátků je osvícení-získání pomyslné jiskry, která nám pak svítí na naší cestě. Jsou to také svátky svobody, svobodné vůle člověka a jsou vyvrcholením celého období. Mělo by se při nich pěstovat překonávání sebe sama, úkolů a překážek v životě.

Předtím, než probíhá samotná slavnost, děti si ve školkách hrají Michaelské hry a zpívají Michaelské písničky. Také se vyrábí jednotlivé předměty, které se k tomuto tématu úzce vztahují. Jsou to Michaelské váhy⁷², Létající míčky⁷³ a Papíroví draci. Chtěla bych zde uvést příklad jedné z dvě hry, který mi popsala Míla Jekoschová, učitelka ve WMŠ na Petřinách:

6.3.2.1 Michaelská kruhová hra

Tato hra spočívá v tom, že jedno dítě je určeno za Michaela, který dostane do ruky meč a na hlavu korunu. Ostatní se drží v kruhu za ruce, udělají brány a následuje tato písnička:

*Už Michael prochází branou, meč lesklý v ruce má,
Se zlatou na hlavě korunou do boje s drakem se dá.
Michael silný je a statečný, drak se stále brání,
Odvážně jde do boje, moc velká Micheala chrání.*

Při druhém verši se děti mění v draky a na začátku zvolený Michael je symbolicky poráží. Na konci je drak přemožen a Michael vítězí.

6.3.2.2 Michaelská hra s bránou

Dvě děti dělají bránu a ostatní prochází v průběhu písničky:

*U města je brána, ve dne otevřená,
A když slunce svítí, můžeš tudy jít
A když padne soumrak, padne na tě drak.*

⁷¹ Věneček, sborník č.3, str.10-14

⁷² Tyto váhy lze vyrobit ze dřeva a ze skořápek vlašských ořechů. Děti na nich pak mohou hledat rovnováhu příkládáním a ubíráním kamínků, či jiných přírodnin. (Věneček - Podzim, sborník č. 3, s.14)

⁷³ Mají symbolizovat létající komety a meteority uprostřed léta. Ti souvisí se svobodou a svobodnou vůlí. (Věneček – Podzim, sborník č. 3, s.13,14)

Kdo prochází bránou v době, kdy se zpívá o drakovi, ten je chycen a přidá se k dětem, které dělají bránu. Postupně skoro všichni dělají bránu a poslední, který zůstane je nestatečnější a vybírá si do dalšího dne kamaráda, se kterým bude dělat bránu.

Sama jsem zažila Michaelskou slavnost ve WMS⁷⁴ na Petřinách. Kousek od budovy školky leží park, který se jmenuje Markéta. Z něj, pokud je otevřená branka, můžeme sejít do zahrad Břevnovského kláštera. Tam již je připravené místo, na něž paní učitelky umístily košík s jablky. Tím místem je travnatá plocha u starého altánku, ke kterému vede nádherná cesta, lemovaná z obou stran krásnými tisy. Když ní člověk prochází, má pocit, jakoby se nad ním klenula zelená brána. Trávník za tímto stromořadím není příliš rozlehlý, ovšem dává veliký prostor pro dětskou fantazii, neboť na jejím konci je stará zeď s jedním prapodivným výklenkem. Některé děti již tuto slavnost zažily minulý rok a tak si u oběda povídaly o tom, jak si budou muset dojít ke košíčku pro jablíčko, v jehož blízkosti ovšem číhá drak. Obzvláště pak kluci vedli silácké řeči, že se vůbec nebojí a vezmou si z košíčku to nejčervenější jablíčko. Jiným by stačilo jakékoliv, jen když nepotkají draka. Po obědovém posilnění jsme se tedy vypravili společně s dětmi a rodiči na velkou zkoušku odvahy. Když jsme došly k altánku, najednou se z trávy začal řinout růžový dým. Všichni zpozorněli a paní učitelky vyslovily domněnku, že „to bude asi ten drak“. Poté se děti začaly řadit. Některé se vydaly na tuto nelehkou cestu samy (obzvláště ti starší), menší děti chodily po dvojicích. Paní učitelky je na cestu řádně připravily. Připevnily jim na záda „michaelský plášť“ (batikovaný plátěný plášť), který má čarovnou moc a dokáže je ochránit a k tomu ještě dostal do rukou „michaelský meč“ (dřevěný meč, který se děti předtím samy vyřezávaly, symbolizuje paprsek světla, který zažene draky a zlo, bojícího se tohoto světla). Poté bylo zajímavé sledovat, jak jednotlivé děti ke košíčku chodí. Kluci se většinou kryli za stromy a nastavovali před sebe meč. Holčičky cestu moc neprodložovaly, úprkem doběhly ke košíčku a rychle nazpátek. Některé děti se v polovině cesty vrátily a po nějaké chvíli to zkusily znovu. Nakonec si všichni jablíčka snědly buď ještě v Markétě, nebo až k svačině. Na zpáteční cestě si vzrušeně povídaly o tom, kdo z nich zahlédl draka a jak vypadal. Nejenom pro děti, ale i pro dospělé byla tato slavnost velkým zážitkem a to jsme byli pouhými pozorovateli.

V podzimním Věnečku se píše: „ Smyslem slavnosti je umožnit dětem prožít, že odvaha nás přivede k poznání.“ (Věneček, sborník č. 3, str.17) Také se zde popisují různé obdoby

slavnosti. Cesta může probíhat někde v přírodě, někde kde je husté křoví. Na začátku dostává dítě zlatý meč (symbol nástroje, kterým dochází k nápravě světa – jasné myšlení a jednání) a červený plášť (symbol horoucího srdce), který mu dá nikoliv paní učitelka, ale anděl, stojící u zlaté brány. Za „přemožení draka“ získá pak zlatou čelenku od anděla (spojení se Sluncem – celistvé jasné poznání) a stejnou cestou jde nazpátek.⁷⁵

6.3.3 Martinská slavnost

Touto slavností začíná období světel, které trvá až do Hromnic. Opět probíhá přípravné období, kdy se dětem čte legenda o svatém Martinovi. Může se zdramatizovat v podobě stínového divadla. V ní se Martin, který vjížděl na koni do města rozdělil o svůj plášť s žebrákem, který stál u cesty. Poté se mu večer zjevil ve snu v podobě Ježíše Krista, s půlkou pláště, který dal Martin žebrákovi. Tento motiv dělení se s bližním nalezneme i v samotném průběhu slavnosti. Má v nás totiž pěstovat pocit vzájemné pomoci, úcty a sounáležitosti ve vztahu k druhým. Zejména pak předškolní děti mají s pochopením principu dělení velký problém. Děti mají pocit, že okolní svět je tu jen pro ně a teprve časem se vypěstovávají princip solidarity, který je díky Martinské slavnosti značně podporován. Proto se pečou rohlíčky, o které se při slavnosti děti společně rozdělí s kamarády a s rodiči. Rohlíčky ve tvaru podkovy mají symbolizovat zlatou podkovu, kterou ztratil Martinův kůň. Ubývá také světla, proto se vyrábějí martinské lucerničky, díky nimž se mohou děti o světlo dělit spolu s ostatními, čímž posilují vnitřní světlo.

Jako u předchozí slavnosti, tak i zde děti hraje tématická kruhová hra při zpěvu Martinské písničky.

6.3.3.1 Martinská kruhová hra

Při této hře se zpívá píseň Svatý Martin,⁷⁶ která pojednává o samotném obsahu legendy, kdy se Martin rozdělí o svůj plášť s žebrákem u cesty. Celá píseň má epický charakter, proto děti hrají role, které plynou přímo z textu – jedno dítě je sv. Martin (dostane plášť a dřevěného koně), druhé představuje žebráka, ostatní děti hrají např. přírodní jevy, jako je sníh, bouře aj.

⁷⁴ zkratka pro waldorfskou mateřskou školu

⁷⁵ Věneček, sborník č. 3, str. 17

⁷⁶ její slova jsou uvedena v Příloze č. 3 Zdroj: interní materiály WMS Dusíková

V tomto období se také povídají různé pohádky, ve kterých se objevují skřítkové se svými světýlky, což má symbolizovat ochranu a hledání vnitřního světla. Jako příklad jednoho příběhu, který má v sobě martinskou tematiku a čte se na martinskou slavnost, uvádím v příloze.⁷⁷

7. Zima

Země se na podzim začala „nadechovat“ a nyní jej drží v sobě. Život se skryl do nitra země, navenek příroda působí jako by usnula. Světla stále ubývá. Jestliže se lidský život dříve stahoval v zimním období do chalupy, dnes se stahuje do kaváren, hospod a čajoven, jednoduše všude tam, kde je teplo. Svě vlády se ujímá archanděl Gabriel. Ten je známý z Bible jako zvěstovatel narození Ježíše Krista. Gabriel je spojen s měsíčními silami, mateřskou láskou a něhou Panny Marie. Země se sytí poselstvím míru a vykoupení. Duše se stává kolébkou Já, které má být prostoupeno moudrostí, láskou a boží silou, aby byla duše dobou matkou svému Já.

Pro toto období nabývají na významu tři procesy:

- 1) proces solný
- 2) proces tvoření rtuti
- 3) proces zpopelňování

Země vypadá z hlediska kosmu jako kapka rtuti. Rtuť zaujímá kulovitý tvar a i když je země tvořena zejména vodou, zdaleka neobsahuje jen vodík a kyslík. Rtuť se stává také symbolem všeho zemského.

Podíváme-li se vzhůru, tam probíhá proces sulfurizační, který je zapříčiněný teplem. Dole pak probíhá tvorba kyselin, tedy tvorba solí (kořeny rostlin jsou odkázány na sůl v zemi, na její kyselost). Nejvíce probíhá třetí proces.

V zimě se sůl usazuje a propouští do sebe duchovno. Uvnitř se pak skrývají elementární bytosti. Také Měsíc je spojen s tvořením solných procesů. Rtuťový proces souvisí s hydrosférou a solný⁷⁸ proces s povrchem zemským.

Gabriel, jak jsem již uvedla, zvěstuje Panně Marii narození Ježíše. Přichází k ní a dává jí lilii. O té se Funk zmiňuje jako o symbolu čisté, pokorné a osvícené duše, či obrazu znovuzrození lidské duše, která je očištěná a obnovená v Kristu. O další symbolice

⁷⁷ viz. Příloha č. 4 zdroj: interní materiály WMSŠ Dusíkova

⁷⁸ Funk, s. 145 - 149

napovídá její vzhled. Tři a tři lístky, tvořící květ, v kabalistických naukách připomínají hexagram. Jiné výklady v podobě bílých kvítků a žlutého prášku uprostřed mluví o čistotě a uprostřed ležícím Slunci Kristově. Síly tohoto archanděla působí nejvíce okolo zimního slunovratu. Ty jsou využívány k zpopelňování všech vášní. Lze jej chápat i jako rádce a utěšitele. Napomáhá v boji s našim nižším lidstvím.⁷⁹

Zimní doba, plného vdechnutí duševní síly, se tak stává velmi vhodnou pro narození Ježíše. Steiner píše o starých mystériích, které pro pochopení vánoční doby vyžadovali zasvěcení.⁸⁰ To se pak ve vztahu k vánocům pociťovalo jako „sestupování do hlubin Země.“ Vnímal se však i jiný aspekt tohoto období a to působení ahrimanských sil a následné ohrožení člověka.⁸¹ Člověk byl natolik spjat se zemí, že v ní cítil, jako by ho pohlcovala, jakoby z ní vystupovalo cosi temného, co svými silami odporovalo moralitě. Proto průpověď pro tento čas zněla: „Chraň se před zlem.“⁸² Tak měl člověk pěstovat rozvážlivost, která vede k sebepoznání, směřující k odhalení našich morálních chyb.

7.1 Advent

Adventus znamená latinsky přicházející. Od tohoto slova je odvozen název čtyřtydenního předvánočního období – advent. Pro život kolem nás a v nás to znamená utlumení životních pochodů, přesun energie do sféry myšlení a duchovní povznesení. Advent byl ustanoven v 8. století a původně se jeho doba trvání měnila.⁸³ Jeho stopy lze vysledovat již v osmidenní předvánoční přípravě, o které se mluví na synodu v Zaragoze. Skrýval v sobě dvojí zabarvení: radostný aspekt – očekávání budoucího příchodu Kristova, nebo aspekt kající. Oba se pak měnily jak časově tak regionálně.⁸⁴

Adventní období samo o sobě dává prostor předkřesťanským zvykům, kdy se projevuje víra v sílu přírody, kosmu a země a v jejich magické síly. Ještě i dnes v některých regionech chodí převlečené Lucky, Ambrožové a Barborky, které připomínají duše předků, které se vracejí na zem, ostatní napomínají, trestají a radí jim. Bývají často oděni do bílých kostýmů, někdy nosí strašidelné masky, vymetají světlice, nebo šlehají a zpovídají lidi.

Od roku 45 př. Kr. zavedl Gaius Julius Ceasar tzv. Juliánský kalendář. Ten byl ovšem velmi nepřesný a tak po přijetí reformy roku 1582 v podobě gregoriánského kalendáře,

⁷⁹ Funk, s. 162-165

⁸⁰ To Steiner chápe jako stupeň poznání. To se získává cílevědomým úsilím, které je pak odměněno tím, že člověk rozumí a dokáže posuzovat nadmyslové vjemy. (A.Baumann, s. 181)

⁸¹ Steiner, Podstata velikonoční myšlenky, s.6-7

⁸² Steiner, Spoluprožívání přírodního dění ve starých mystériích, s.9

⁸³ Langhammerová, s. 233

⁸⁴ Salajka, s.116

který byl posunut o 10 dní dopředu. Také vánoční svátky se díky tomu slavily o 10 dní později, ale předkřesťanské zvyky se praktikovaly tak, jako předtím, někdy dokonce dvakrát (podle starého a nového kalendáře). A tak svátek Božího narození⁸⁵ připadl na předkřesťanské slavnosti Nového roku. Podle starého kalendáře vrcholilo toto období 13. prosince(dnešní svátek Lucie, někdejší den zimního slunovratu), jako další body, které mu předcházely jsou po sobě jdoucí dny. Kdy slaví svátek Sv. Barbora, Sv. Mikuláš a Sv. Ambrož.⁸⁶

7.1.1 Svatá Barbora

Jistě snad každý zná starý zvyk, kdy se v tento den uřízne větvička nějakého ovocného stromu (nejlépe třešně) a dá se do vody. Vykvete-li do vánoc, pak se dívka, která si větvičku utrhl, příští rok vdá. Tento zvyk patří samozřejmě k těm s předkřesťanskou tradicí. Dříve také probíhala obchůzka v maskách, kdy maškary mumlaly „mulisi, mulisy,“ což je zřejmě zkomolené Modli se!⁸⁷

7.1.2 Svatý Mikuláš

Existují svátky, které vycházejí ze staroevropského chápání toku dne, kdy den nezačínal ránem, ale předešlou nocí, resp. dobou po východu první hvězdy. Tak k samotným oslavám sv. Mikuláše dochází v předvečer 6.prosince⁸⁸.

Sv. Mikuláš je světec, který se narodil kolem roku 270 v Patrasu. V mladém věku se stal biskupem (jedním z prvních křesťansky působících) v turecké Myře. Nadešlo ovšem období, kdy byli křesťané pronásledováni.. Mikuláš padl do zajetí, kde byl těžce mučen. Po svém propuštění vystoupil na Nicejském koncilu (325 po Kr.) Zemřel 6.12. v rozmezí roku 345 až 351. Jeho kult je oblíbený zejména v Rusku, Německu, Francii a Anglii a Itálii.⁸⁹ Světec je znám svou štědrostí , která vychází z legendy, kdy zachránil 3 dcery před nevěstincem, kam je chtěl dát jejich otec, neboť byl zadlužený. Mikuláš dal do jejich domu tři hroudy zlata a tak je zachránil.

⁸⁵ Na počátku se slavil svátek Božího narození na Tři krále (6.1. též označován jako Zjevení Páně, či Epifanie). (Langhammerová, s. 241)

⁸⁶ více rozeberu zvyky, vztahující se ke svátkům prvních dvou jmen (Barbory a Mikuláše), neboť se dotýkají i dětí ve WMŠ.

⁸⁷ Langhammerová, s. 248

⁸⁸ stejně jako Boží narození(25.12.)se slaví večer 24.prosince

⁸⁹ http://pastorace.cz/Index.php?typ=clanky&sel_id=179

Je považován za patrona šťastného manželství, rybářů, námořníků, obchodníků, dětí a řady měst, vod a mostů.⁹⁰

V některých zemích (Anglie, USA, atd) naděluje dětem o vánočních svátcích jako Santa Claus. U nás se tato tradice neujala a tak se nadílka dostává v již zmiňovaný předvečer Mikulášova svátku.

Mikuláš v naší tradici chodí doprovázen andělem a čertem, v ruce drží berlu (symbolizuje jeho biskupský stav), na hlavě nosí mitru a na sobě bílé roucho s křížem.

Původ tohoto svátku je snad již předkřesťanský, připomíná obchůzku pohanských dědů a kmetů.⁹¹

Průběh mikulášských obchůzek jistě nemusím nijak více rozepisovat, neboť je nám každému zvlášť nějakým způsobem znám jak z dětských let, tak z pozdější doby.

Advent slouží celkově jako doba přípravy. K té se počítá nejen její duchovní forma, ale také praktická. Mám na mysli úklid domácnosti (dříve se dokonce bílily i světnice), pečení, vaření a celková výzdoba domácností a nákup dárků, které pomalu, ale jistě, směřují k samotnému jádru těchto zimních slavností.

7.2 Vánoce

Pokud bychom báдали po původu názvů pro tyto svátky, pak zjistíme, že ve většině slovanských jazyků jde o přetlumočení latinského pojmenování „navitas Domini nostri Jesu Christi“ (narození Pána našeho Ježíše Krista). České slovo vánoce, zřejmě odvozené od slova vánocě, které se spojovalo se svátky zimního slunovratu, spadá do pohanských dob. Zřejmě šlo o „větší počet zimních posvátných nocí“.⁹²

V křesťanské tradici pak jde o dvanáct vánočních nocí, trvajících od Božího narození do Zjevení Páně (svátek Tří králů).

K atributům lidových vánočních stromů patří betlémy a vánoční stromečky.

Historie vánočních stromů v Čechách do konce 18. století, kdy se nastalo jejich šíření po Evropě. Přesto se zeleň donášela do domu dávno před tímto zvykem. Větev se pak zavěšovala nad stůl, nebo se zde připevnila tzv. chvojka, což byla větvíčka či vršek z jehličnatého stromu, obrácený špičkou dolů a ozdobený ovocem.

⁹⁰ Frolec, s.36-37

⁹¹ Langhammerová, s. 251

⁹² Frolec, s.21

Betlémy mají v Čechách nejčastěji dřevěnou podobu. Jsou sestaveny z figurek, které ukazují na regionální původ. Místo kolem jesliček však bývá zasazeno do exotické krajiny. Na některých Betlémech jsou figurky vytvořeny tak důmyslně, že se pohybují a mohou vykonávat různé činnosti.

7.2.1 Vánoční hody

Protože podle starého kalendáře připadal 24. prosinec na den Nového roku, uchovaly se pro v něm staré předkřesťanské zvyky, jako např. věštění z rozkrojeného jablka, či z olova aj. Na štědrovečerním stole pak leželo vše, co se za ten rok urodilo. Večeře se začala podáním kousku chleba, či oplatky s medem. V zemědělských rodinách se dával pod ubrus klas obilí a hostina se skládala z roční úrody. Na stole leželo tolik talířů, kolik bylo lidí v domě (i když někdo umřel). Před jídlem se stolovníci společně pomodlili a předčítalo s z Bible. V tento den byl půst od masa, dovolena byla pouze ryba.. Dávalo se přednost kaši s medem či kroupám s houbami (tzv. „kuba“). Jídlo se pak nosilo i zvířatům a stromům.

Od Štědrého dne není daleko k oslavám silvestrovským, které se slaví až od 20.století. Lidé mají možnost společně se veselit a čekat na příchod Nového roku.

7.3 Na Tři krále, o hodinu dále, na Hromnice, o den více

Tato známá pranostika nám ukazuje na to, že se pomalu, ale jistě začíná prodlužovat den. I když už je Štědrý večer za námi, může v nás doznít právě ve svátcích Tří králů a Hromnicích.

7.3.1 Tři králové

Tento svátek je slavnostní přísahou a zveřejněním poznání o Kristově narození. Je to také den Ježíšova křtu a den, kdy učinil Ježíš zázrak na svatbě v Káně. Téhož dne také za novorozeným Ježíšem přicházejí mudrcové z východu. Motiv Tří králů se projevil zejména v německé a středoevropské tradici.⁹³

V kostele se koná mše a světí se voda, křída, kadidlo, svatý olej a zlaté předměty.⁹⁴

⁹³ Adam, s. 141 - 143

⁹⁴ Langhammerová, s. 304

7.3.2 Hromnice

V církevním kalendáři pod 2. únorem nalezneme svátek Uvedení Páně do chrámu. V tomto období se konal pohanský svátek tzv. „Svátek setkání“, který byl doprovázen světelným průvodem. Aby se tento zvyk potlačil, byl proto světelný průvod přijat do křesťanské tradice, spolu se svěcením světla. U nás dostal lidový název Hromnice.⁹⁵

7.3.3 Masopust

Od 7. ledna do Popelčnické středy či Masopustního úterý trvá doba, která se nazývá masopust.

Půst od masa se drží 40 dní před velikonoce, Popelčnickou středou počínaje, proto se tato doba plně využívala k velkým zábavám., lidovým veselím a také k bohatým hostinám. Tento zvyk navazuje na ohlasy antiky, středověkých her a byl také zanesen do Ameriky s poitalštěným názvem karneval. Je v něm oslavován život a jeho obnova.⁹⁶

S příchodem křesťanství došlo k tomu, že většina svátků se nevztahovala k přírodním jevům, tedy řádu přírody, ale k událostem víry, tedy řádu ducha. Před velké svátky se pak vždy vsunula doba půstu. Proto se celý řád slavení předkřesťanských svátků narušil a docházelo k jeho ústupu do pozadí, nikoliv však vymizení. Proto nám mohl zůstat také masopust, který neobsahuje křesťanské kořeny, ale dává tak zcela prostor dlouhodobé tradici. Celé toto období začalo vrcholit masopustním čtvrtkem, kdy se konaly zabijačky a hostiny a plynule pak vyústilo v Masopustní úterý, kterému se lidově říkalo končiny, fašank, či ostatky a v něm se konaly tolik známé masopustní průvody. Masky, které se v nich objevovaly mají svou tradici u římských bohů a vegetačních božstev. Bývají připomínkou římského boha Bakcha, patrona vinné révy(v řeckém podání se jedná o boha Dionýsa). Ve starém Římě se tyto oslavy slavily v polovině března (do roku 153 př. Kr tak začínal nový rok, jednalo se tedy o novoroční oslavy). Je to čas, kdy lze bez sankcí přestupovat normy a kdy je vše naruby (nosí se naruby šaty).⁹⁷ Využívá se také tzv. magie podobnosti. Díky ní se symbolicky naznačuje děj, který má v patřičných, po sobě jdoucích úkonech navodit chtěnou skutečnost, tedy „veselme se, aby bylo veselo“. Pomocníkem u těchto magických praktik jsou ony masky, kterými se snaží aktéři přiblížit určitému cíli. Mám-li masku medvěda, pak toužím po stejné síle, jako má on. Mám-li masku ze slámy,

⁹⁵ Adam, s. 146 - 147

⁹⁶ Langhammerová, s. 12

⁹⁷ Langhammerová, s. 14 – 15

potřebuji stejně takovou vysokou úrodu, jak dlouhé mám stébla na obleku.⁹⁸ Při samotné obchůzce se pak uplatňuje ještě jeden způsob magie, tzv. kontaktní magie⁹⁹, kdy se obřad přenáší dále, buď dotekem, či samotným obejitím vesnice. Dnes jistě však spousta z nás tyto skutečnosti příliš nezná. Přesto se tradice stále hlásí ke slovu a svým novým způsobem se přizpůsobuje době (například při volbě materiálu a ozdob u masek).

7.4 Zimní slavnosti, aneb nejen Adventní zahrádka

Také ve waldorfských mateřských školách se využívá doba adventu k velkým přípravám nejen na samotné vánoce, ale zejména pak na slavnost, zvanou Adventní zahrádka.

Sama jsem měla možnost strávit ve školce první předvánoční týden, proto jsem se také účastnila řezání „barborek“ a mikulášské nadílky.

7.4.1 Barbora a Mikuláš

Bylo 4.prosince, kdy slaví své jmeniny Barbora. Dopoledne jsme s dětmi pletly vánoční věnce a zpívaly spolu s paní učitelkou předvánoční písničky. Před obědem, kdy děti chodí ven na zahradu, nebo na procházku, jsme se všichni společně vydali do parku Sv. Markéty, kde roste spousta třešní. Paní učitelka začala vyprávět dětem o tom, co dělávali na sv. Barboru naši předkové. Pak vytáhla z tašky malou pilku a zeptala se dětí, které by chtělo uřezat malou větvičku do třídy. Všichni se začali hlásit a paní učitelka vybrala jednoho šikovného chlapečka, který s její pomocí vylezl na strom a začal s pilkou vybranou větvičku řezat. Velmi mě to udivilo, měla jsem pocit, že si místo větvičky uřeže vlastní prst, ale tak se nestalo a my jsme si do školky odnesli kytici z třešňových větviček. Když jsem pak tuto situaci řešila s paní učitelkou, pověděla mi, že je důležité mít v dítěti důvěru, že se mu nic nestane, protože děti jsou dostatečně šikovné nato, aby si nic neudělaly. Po obědě jsem pomáhala s výrobou malých pytlíčků, které se chystaly pro mikulášskou nadílku. Plnily se rozinkami a zdravými semínky ze slunečnice a dýně. K nim se pak přidávalo i ovoce.

Ráno, v den sv. Mikuláše jsem přišla do třídy a na okně ležely nádherné andělské křídla z pravého peří. Paní učitelka po příchodu dětí nic neříkala a jen vyčkávala, až si jich děti sami všimnou. Netrvalo dlouho a první holčička přiběhla s velkou novinkou, co na okně

⁹⁸ Langhammerová, s.17 - 39

⁹⁹ Langhammerová, s. 18

našla. Další děti hned běžely za ní a paní učitelka jim řekla, že ty křídla tu asi ztratil anděl, který jim přinesl nadílku. Děti se podívaly za okno a opravdu tam našly pytlíčky plné již zmíněných dobrot. Při ranním kruhu, kde se děti spolu zdraví, jsme si pak společně povídali o tom, jak prožily předešlý večer, zda je Mikuláš navštívil a jako vypadal, zda měl sebou i andělský a čertovský doprovod a jak děti obdaroval.

Takovou vánoční atmosféru, kterou ve školce paní učitelky dětem poskytly, jsem od té doby nezažila. Velmi mi připomínala dobu mého dětství, kdy vánoce ještě nezačínaly v listopadu, ozdobenými obchodními domy. Opět se mi vrátil onen zvláštní pocit vyjímečnosti těchto zimních dní, kdy se brzo stmívá a ráno bývá dlouho tma.

Jako v předchozích svátečních dobách (viz. Velikonoce) se v tomto směru nechává velký prostor pro rodinu, která si tyto důležité svátky slaví po svém. Přesto školka má jednu speciální zimní slavnost, která se jmenuje adventní zahrádka.

7.4.2 Adventní zahrádka

Protože venku přichází brzo tma, je důležité najít zdroj světla v nás samotných. Takovou symbolickou cestou, která k němu vede je spirála – ústřední motiv Adventní zahrádky. Spirála se staví z chvojí. Okolo spirály se připraví místo na sezení (polštářky, koberečky), kde sedí rodiče a děti. Přichází anděl, který je nositelem světla. Ten zapálí svíčku v samém nitru spirály, kam děti postupně po jednom chodí. Paní učitelka začne vykládat legendu o putování Marie do Betléma. Podle příběhu, který se vypráví, je její cesta velmi složitá, plná ostrých kamenů a jiných překážek. Děti chodí postupně ke světlu a zapalují si svíčku. Tu pak pokládají postupně na okraj spirály, která pak nádherně září na cestu Marii, aby se jí dobře šlo. Menší děti může doprovázet uvnitř spirály anděl a to už zpívají rodiče spolu s učitelkami adventní písně. Všichni se pak těší ze světelné nádhery a děti si na závěr svoje svíčky vezmou, sfouknou a tak slavnost končí.

7.4.3 Tříkrálová slavnost

Pomalou končí vánoční čas a tak mají děti možnost prožít motiv zrození a posilování životních sil. Den se začíná pomalu prodlužovat. I jednotlivý králové mají pro nás svůj význam: Baltazar symbolizuje spojení s nebem a jeho atributem je kadidlo. Melichar pak

k nám promlouvá symbol spojení s duchem a jeho atributem je zlato. Poslední z králů, Kašpar, ukazuje na znalost lékařského řemesla a jako svůj atribut nese myrhu.¹⁰⁰

Venku je plno sněhu a já se vydávám na cestu do WMŠ Dusíkova na Petřiny. Přicházím do třídy, zdravím se s paní učitelkou a s dětmi společně čekáme na příchod Tří králů. Zanedlouho svolává paní učitelka děti do kroužku a sedáme si na zem. Otevřou se dveře a za námi přichází umouněný kluk s košíčkem plným jablíček a začne umetat cestu pro krále a jejich doprovod. Pomalu všichni vchází dovnitř a spolu s písní *My tři králové jdeme k vám, se jednotlivě představují*. Pak na dveřní rám napíše svoje známé iniciály K+B+M a odcházejí, snad do vedlejší třídy. Paní učitelka pak obdaruje koledníka dalším jablíčkem, ten se s námi rozloučí a odchází za ostatními. Poté si začneme s dětmi o této vzácné návštěvě povídat. To už je ale pomalu čas k obědu. Snad se příští rok ti Tři králové objeví znovu.

7.4.4 Hromnice a Masopustní průvod

Vánoční čas již skončil a začíná období, které již směřuje k velikonočním svátkům. Jelikož ve školkách zbyly zbytky vánočních svíček, které se pečlivě uschovaly, mohou se s dětmi vyrábět tzv. hromničky. Z malých nasbíraných kousků tak vznikne jedna velká svíčka, jako obraz přetavení se ze starého do nového.

Masopust pak probíhá ve formě veselého průvodu masek. Je symbolem sebevyjádření, seberealizace, živelnosti a posilování smyslu pro rytmus.¹⁰¹

8. Narozeninová oslava

Jako další z oslav, které se v průběhu roku slaví, jsou narozeniny. Jsou zcela výjimečnou a nedílnou součástí celého roku, stejně jako ostatní svátky. Netýkají se v tomto případě uvědomění celého národa a jeho kulturních hodnot, ovšem zasahují konkrétního člověka, oslovují individuum a jeho osobní historii. V případě dětí se pak jedná o velmi důležitou slavnost, která má v podání waldorfské pedagogiky velmi rituální ráz.

Exkurz č. 4: Rituál

¹⁰⁰ z materiálů WMŠ Dusíkova

¹⁰¹ viz. interní materiály WMŠ Dusíkova

Rituál můžeme chápat dvojitým způsobem. Buď z náboženského nebo sociologického hlediska. V pojetí sociologie je rituál konstitutivním prvkem a skrze něj můžeme všechna náboženství definovat. Podle Durkheima rituál odráží společnost a jeho funkcí je posílit společnost a upevnit v ní ideu kolektivity a solidarity.¹⁰² Rituál bývá spojen s naším tělem - působí hlavně na naše centra sexuality, potavy a bolesti. Člověk ovšem není tvořen pouze tělem, ale v rituálu se podle Mircei Eliade také objevují dlouholeté zkušenosti a je tvarován archetypy(C.G.Jung) společnosti.¹⁰³

Z nábož. pohledu můžeme rituál vnímat soubor úkonů a náboženských obřadů, které lidé provozují v rámci jedné víry nebo jednoho náboženství.(Všeobecná encyklopedie Diderot, 648) Nedílnou součástí rituálu je obřad, který vede určitá osoba, tzv. žrec, který má spojení na duchovní svět (v našem případě to může být učitel, který by měl být navázán na duchovní síly, znát jejich původ a řád). Přímý účastník rituálu se od ostatních liší např.specifickým oděvem nebo účesem. Samotný rituál stojí na existenci mýtu, kde vystupují obrazy - symboly světa odrážející praobrazy a bohové jako odraz božstev. Jeho průběh je tvořen specifickými úkony. Každý rituální obřad tedy používá svůj vlastní scénář a jede podle něj i ostatní mají v rituálu své místo a z opakující se zkušenosti ví, co dělat, což umožňuje aktivní zapojení ostatních účastníků.¹⁰⁴ Tyto všechny prvky lze nalézt v Narozeninové slavnosti.

Rituály jsou pro děti velmi důležité. Díky nim děti získávají pojem o běhu času a mají tak pocit bezpečí a jistoty. Jasně daná pravidelnost pak úzce souvisí s rytmem, kterému jsem věnovala jeden z předchozích exkurzů. Kromě oslavy narozenin a dalších slavnostech se rituálu využívá také při stolování nebo před usnutím.

A nyní přejdu k samotnému vylíčení celé slavnosti:

13.4. 2005 v Praze

Dnes se slaví narozeniny. Má je Amálka a slaví 5 let. Ve školce zde mají takovýto rituál: Když oslavenec přijde, dostane plášť a korunu a stává se narozeninovým králem.

Oslavenec si pak vybere 2 rádce, kteří se o oslavence celý den starají a připraví pohádkový

¹⁰² Milata ,Adam.Rituál:Přístupy ke studiu rituálu. [online].< <http://www.seminarky.cz/detail.php?id=2479>> Cit.podle Durkheim, Emilé: The elementary Forms of the Religious Life, New York, 1954

¹⁰³ Milata ,Adam.Rituál:Přístupy ke studiu rituálu. [online].< <http://www.seminarky.cz/detail.php?id=2479>> Cit.podle Eliade, Mircea : Cosmos and History:The Myth of the Eternal Return, New York, 1954. Těž cit.podle Eliade, Mircea : Thesacred and the Profane, New York, 1959

¹⁰⁴ Obřad a rituál. [online]. < <http://ceska.mysteria.cz/mir> >

pokojíček, (kde se odpočívá)na narozeninovou oslavu – přinesou a ozdobí křeslo pro naroz.krále. Dnes je rádcem Pavlík a Alenka. Ti ovšem místo toho, aby připravovali křeslo pro krále, si hrají na doktory. Magda je posléze kárá a to zejména Pavlíka, za to, že místo aby chystal oslavu, tak si stahuje kalhoty. Nesměju se nahlas, ale uvnitř.Po obědě jdeme do parku, kde pleteme věnečky z pampelišek a pak se rychle vracíme, abychom pěkně oslavili narozeniny. Už všichni sedíme v pokojíčku a posloucháme narozeninový příběh. Pokaždé se povídá moc hezká legenda o tom, jak každé malé děťátko je před svým narozením malý andělíček, který si prohlíží z nebička Zemi a moc se mu líbí. Prosí velkého anděla, zda by se tam nemohl podívat, velký mu to dovolí, ale pouze jen v tom případě, že se chce na zemi učít. Pak si malý andílek vybere své rodiče a sklouzne po duze zapomnění mamince pod srdíčko, která se na děťátko s tatínkem už moc těší . Pak se postupně zapalují svíčky a vždy se zdůrazní nějaké významné události v jednotlivých rocích života dítěte. Poté dítě svíčky sfoukne, dostane nějaký malý dáreček, třeba kamínek v pytlíčku a ten se posílá okolo, aby jej viděly všechny děti a vložily do něj pro oslavence samá pěkná přání. Když slyším příběh poprvé, mám slzy v očích. Je v něm šílená síla, jsem dojatá. Připadám si tak trochu jako ten malý oslavenec. Po oslavě jdeme na naroz.oběd. Po něm se servíruje dort, který upekla Amálčina maminka. Mňam, hmm v tomto měsíci budou ještě dvě narozeninové oslavy, paráda..¹⁰⁵

Za celou dobu, co jsem waldorfskou mateřskou školu navštěvovala v době praxí i mimo ně, jsem měla možnost účastnit se několika narozeninových oslav. Každá byla zcela jiná a pokaždé jsem z ní měla intenzivnější zážitek, než z té předchozí. Síla, která je ukryta ve v textu narozeninového příběhu je opravdu velká. Myslím si, že není nic hezčího, než vědět, že se na náš příchod rodiče opravdu těšili. Musím říct, že patří k nejvíce emocionálním oslavám, které za celý rok probíhají a oslavují tak jedinečnost každého člověka.

¹⁰⁵ Záznam pochází z mého terénního deníku, všechna jména jsou změněná.

9. Závěr

V této práci jsem se snažila ukázat na to, co celkově utváří jednotlivé svátky. Samozřejmě je to jejich historie a dlouholetá tradice, jejich vývoj v čase, umístění do určitého časového a kulturního prostoru. To stačí ovšem jen k tomu, aby se staly jednotlivými vzpomínkami. Aby nebyl vysypán jejich duchovní obsah, který jednoznačně v sobě skrývají, můžeme je vnímat právě v souvislosti s ročními dobami, které jim dodávají tu potřebnou atmosféru. Ta v nás může zůstat velmi dlouho. Nejvíce zážitků, zejména z těch největších svátků roku si nesu ze svého dětství. V tomto období se rodiče snaží více, než kdy jindy, poctivě dodržovat tradice a zvyky, které jsou naším nynějším přístupem stále více odsouvány do pozadí. Stále více se stávají křesťanským přežitkem, který v této společnosti nenápadným způsobem ztrácí své místo. Waldorfských mateřské školy však na křesťanskou a lidovou tradici zcela záměrně navazují. Je to zejména proto, že samotná antroposofie si myšlenku křesťanství plně osvojuje a dále s ní pracuje.

Také jsem se snažila řešit úvodní otázku o významu svátků s ohledem na waldorfskou pedagogiku. Upozornila jsem na tyto fakta:

Dětem díky rytmu roku, který obsahuje nejen všední dny, ale i sváteční, dává jistotu a zakotvení. Antroposofický, či historický základ slavností není předškolním dětem nijak osvětlován. V tomto případě tedy nejde o obsah, jako takový, ale spíše o formu, jakou svátky získávají. Tu si mohou školky vytvářet dle svých možností a zkušeností sami. Měla by obsahovat pestrost, hravost a přesně ty obrazy, které děti mohou svým dětským způsobem uchopit. Taková pak dá prostor pro vnitřní zážitek, který je spolu s estetickými a morálními hodnotami to nejcennější, co si z ze všech oslav mohou odnést.

I když ve slavení svátků pro děti neplatí otázka "proč slavit", ale "jak slavit", u vychovatelů však ta druhá nelze pominout. Atmosféru, kterou tvoří rodič, či učitelka ve školce, na základě svého prožívání, vnímají také děti. Proto by se naopak vychovatel měl zajímat o své plné prožívání jednotlivých svátků.

V každé době se zaměřují na jiný úkol, který by dítě mělo zvládnout (např. při michaelské slavnosti se podporuje nebojácnost, při martinské empatie a pomoc druhým, při masopustu se podporuje živelnost atd.) s ohledem na "proces dýchání Země". A konečně vlastní účastí dětí se posiluje celý kolektiv třídy.

Resümee

Meine Arbeit handelt von einem Thema der Festefeiern in der Waldorfpädagogik.

Die Feste habe ich vom Frühling bis zum Winter anreihen und habe nur die ausgewählt, die sich in der Waldorfkindergarten herausstellen.

Zuerts bemühte ich mich, um eine Beschreibung ihrer Geschichte. Dazu gab ich eine anthroposofische Ansicht von einem Erlebnis der Jahreszeiten zu. In dem praktischen Teil habe ich vor allem Erlebnisse und Erfahrungen aus meinem Praktikum in einer Waldorfkindergarten benutzt. Ich möchte zeigen, wie man hier mit den Kindern arbeitet und was sie durch die Feiern gewinnen können. Es handelt sich in diesem Fall nicht nur um ein Erlebnis, sondern auch um die ästhetischen, moralischen und gesellschaftlichen Werte. Die Kinder lernen dadurch den Rhythmus des Jahres kennen. So können sie sich in dieser Welt besser orientieren.

Seznam použité literatury:

Adam, Adolf. *Liturgický rok: Historický vývoj a současná praxe*. Přel. L. Kolářová, V. Konzal, P. Kouba. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 141-143, 146 - 147. ISBN 80-7021-269-1

Baumann, Adolf. *Abeceda anthroposofie: Slovník s výkladem pojmů z oboru anthroposofie*. Přel. S. Kubát, P. Stránský, M. Stránská. 1. vyd. Březnice: IOANES, 1999. s. 15-17,104-105, 181. ISBN 80-86295-01-X

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona:(včetně deuterokanonických knih)/ Český ekumenický překlad. Přel. Ekumenická komise pro Starý a Nový zákon. 6. přepracované vyd. (4. vyd. v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5

Frolec, Václav a kol. *Vánoce v české kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1988. s.17-63. 33-758-88

Frolcová, Věra. *Velikonoce v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. 277 s. ISBN 80-7021-503-8

Funk, Karel. *Tajemství čtyř ročních období: Esoterika roku v ozvěnách nitra*. 1.vyd. Praha: Eminent, 2004. 313 s. ISBN 80-7281-118-5

Heyduk, Josef. *Svatí církevního roku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 172, 201-202 ISBN 80-7021-385-X

Grunelinsová, Elisabeth M. *Školky s waldorfskou pedagogikou*. Přel.(zněm.) Milada Luňáčková, 1. vyd. Praha: Baltazar, 1992, 59 s. ISBN 80-900307-3-4

Langhammerová, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 341 s. ISBN 80-7106-525-0

Looyengood, Jacoba von. *Dvanáct smyslů -Volný přepis záznamů z přednášek zahraničních lektorek ze dne 12.10. 2002*

Reinhard, Kirste. Schultze, Herbert. Tworuschka, Udo. *Svátky světových náboženství*. Přel. T. Vejnarová, L. Kropáček, S. Kostić, M. Žemla.1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1995. s. 10-11. ISBN 80-7021-588-7

Salajka, Milan. *Kalendář, osobní jména a křesťanské svátky*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. s.116. ISBN 80-85865-47-5

Smolková, Táňa. *Vzdělávací program Waldorfská mateřská škola*. 2003. s.30, 60 – interní materiály WMŠ na Praze 3

Steiner, Rudolf. *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy: Metodika vyučování a životní podmínky výchovy*. Přel. (z něm.) Zdeněk Váňa a Václav Jakubec, 2. vyd. Praha: Baltazar, 1993. 118 s. ISBN – 80-900307-9-3

Steiner, Rudolf. *Roční koloběh jako proces dýchání Země a čtyři velké sváteční doby*. Písek: pobočka Anthroposofické společnosti v Písku, 1998. 19 s.

Steiner, Rudolf. *Podstata velikonoční myšlenky*. Písek: pobočka Anthroposofické společnosti v Písku, 1998. 14 s.

Steiner, Rudolf. *Vrcholné letní a hluboké zimní slavnosti*. Písek: pobočka Anthroposofické společnosti v Písku, 1998. 14 s.

Steiner, Rudolf. *Spoluprožívání přírodního dění ve starých mystériích*. Písek: pobočka Anthroposofické společnosti v Písku, 1998. 13 s.

Steiner, Rudolf. *Obraz zápasu Michaela s drakem*. Přel. O. Hudeček. Písek: STUDIUM Anthroposofické společnosti, 2002. 14 s.

Steiner, Rudolf. *Zodpovědnost člověka vůči kosmu*. Přel. O. Hudeček. Písek: STUDIUM Anthroposofické společnosti, 2002. 14 s.

Steiner, Rudolf. *Sociální dosah Michaelova svátku*. Přel. O. Hudeček. Písek: pobočka Anthroposofické společnosti v Písku, 1996. 12 s.

Turek, Rudolf. Sv. Václav. *Bohemia sancta: Životopisy světců a přátel Božích*. 2. vyd. Praha: Česká katolická charita, 1989. s. 53-66

Věneček říkadel, básniček, písniček, her, vyprávěnek a nápadů pro (nejen) rodiče dětí waldorfských školek (i škol): – sestaven z literárních příspěvků rodičů, vychovatelů a příznivců waldorfské pedagogiky, zejména pak Ireny Janské a Pavly Bejšákové
Léto- sborník č. 2 z roku 2002. s 7-8
Podzim-sborník č.3 z roku 2002. s. 10-14, 17
Jaro-sborník č.5 z roku 2003. s.35
Podzim- sborník č.7 z roku 2003.

Všeobecná encyklopedie Diderot 3.díl. 1.vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996. s. 648
ISBN 80-85841-35-5

Interní materiály WMŠ Dusíkova

Milata ,Adam.Rituál:Přístupy ke studiu rituálu. [online].
< <http://www.seminarky.cz/detail.php?id=2479>>

Merkurova hůl. [online].
<http://www.medo.cz/old/www.medo.cz__10.01.2002/jaromir/kniha/3dil/3dil_al.html>

Encyklopedie Wikipedia. [online].
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Marduk>>

Svatý Mikuláš.[online]. <http://pastorace.cz/Index.php?typ=clanky&sel_id=179>

Obřad a rituál. [online]. < <http://ceska.mysteria.cz/mir> >

V rajské zahradě

Kdysi dávno se procházel Stvořitel ve své Rajské zahradě. Zahrada byla plná krásných voňavých květů. Uprostřed té nádhery se zastavil a květiny oslovil: „Drahé květiny, vás slunce láskyplně objímá svými paprsky, země chová ve svém náručí, rosa osvěžuje. Na Zemi žijí ale také lidé. Nemají však být z čeho živi. Našla by se mezi vámi jedna, která by darovala svou lásku?“ V tu chvíli všechny květiny ztichly, sklonily své hlavičky a ani se nepohnuly. Příliš si cenily svou modrou, červenou, žlutou, fialovou krásu a nechtěly ji ztratit. Jen vzadu se nesměle chvěla skromná zelená rostlinka bez barevné nádhery. „Já bych chtěla pomoci“. Stvořitel se k ní láskyplně sklonil a proměnil její drobná kvítka v zlatožlutá zrníčka. Všechny ostatní květy té proměně bez dechu přihlížely. Každé malé zrníčko Stvořitel vložil do náruče Maminky Země. Květiny zvědavě čekaly, co se bude dít dál.

Zrníčko se v zemi chvělo strachem, všude byla černočerná tma. Nevidělo sluníčko, necítilo vánek, nevědělo, co bude dál. Ke všemu se objevil chlupatý pavouk, který zrníčko strašil: „Čekají tě hrozné chvíle zimních mrazů a letního sucha. Teď umřeš a na Zem se už nevrátíš!“

Tu s ním něco něžně zavrtělo. „Neboj, neboj jsi dost silné a Maminka Země tě ochrání. I já jsem tady abych ti pomohla. (povídá žízala). Na světě už je jaro a nebe ti posílá dešťové kapky, aby ses osvěžilo a připravilo na cestu ke sluníčku“.

Zrníčko se zhluboka napilo dešťové vláhy a pocítilo svou sílu. Začalo mu být těsno. Zatoužilo po sluníčku a hledalo si k němu cestu. Vyslalo svůj klíček, který se opatrně protáhl zemí: „Ach, to je krása být zase na světě.“ V tom se ozvala Maminka Země.: Nechej tu alespoň malý kořínek, abych ti mohla pomáhat. Drž se mě ještě chvíli, samo nebudeš mít tolik sil. Cesta ke zlatému klásku je dlouhá.“

Zrníčko poslechlo a pevně se zachytilo v maminčině náručí. Na Zemi nebylo samo. Kolem se zelenala další odvážná zrníčka.

A tak lidé na světě nezahynuli, zrníčko – Boží dárek – proměnili v chléb. Protože se zrníčko darovalo z lásky, měli by i oni o zrníčko s láskou pečovat.

Příloha č. 2

B. Němcová

Boušín

Vesnice Turyň, Litoboř, Slatina, Mečov, Boušín, ty všechny před dávnými časy patřily jednomu rytíři, který se jmenoval Turynský a na Turyni v hradu svém bydlel. Pán ten měl paní a jedinou dcerušku, hezkou dívčičku, ale bohužel byl hluchá a němá, čeho bylo rodičům veliký žal. Jedenkráte procházela se po hradu ta holčička, a tu si usmyslila podívat se, co dělají ti malí beránkové v boušínském dvorci a jak as vyrostli od té doby, co je neviděla.

Dceruška Turynská byla kolikráte ve dvorci, ale to vždy jela s otcem, myslila bláhová, že když se tam rozběhne, také hned tam bude. Šla tedy, šla, kam ji oči vedly. Myslíla, cesta jako cesta, byla ještě mladá, nerozumná, jako vy jste. Když ale dlouho šla, a ještě bílý dvůr neviděla, začínalo jí být ouzko, napadlo ji teprv, co řekne otec a matka, že utekla ze zámku, dostala strach a vrátila se nazpět. Ale když je člověk ve strachu, lehko se pomate, dokonce takové dítě. Spletla se holčina cestu, nepřicházela ani domu, ani do dvorce, dostala se do hustého lesa, kde nebylo ani stopy světla. Teprv poznala, že zabloudila!

Můžete si myslit, jak jí bylo! Vám by přece tak zle nebylo, máte sluch a mluv, čeho děvčátko nemělo. Běhala ve zmatku kříž a kříž, a tím se více pletla. Nakonec i žízeň i hlad ji trápil, nohy ji také bolely, ale to vše nebylo tak hrozné jako strach, který mělo děvče před nocí, zlou zvěří, a ouzko, která tížila, že se otec a matka na ni hněvat budou. Ustrašená, uplakaná octla se najednou u studánky, dychtivě klekla k ní a napila se. Když se pak okolo sebe ohlédla, viděla dvě ušlapané cestičky. Ale nevěděla, kterou se dát, už ji bloudění přestrašilo a naučilo, že nevede každá cestička k domovu. Tu si vzpomněla, že její matka, když v strachu a úzkosti je, vždy do své komůrky jde a se mdlí, i klekla tedy na zem holčinka a modlila se, aby ji Pán Bůh vyvedl z lesa.

I slyší najednou divný zvuk, hučelo a znělo jí to v uších víc a víc, jasněji a jasněji, děvče nevědělo, co se to s ní děje, jaké jsou to zvuky, začala se strachy třást a plakat, chtěla utíkat – a tu hle, běží k ní po cestičce z lesa bílá ovce, za ní druhá, třetí, čtvrtá, pátá a šestá a více jich, vždy více, až je u studánky celé stádo. Každá ovce měla na krku zvonec, ty zvonce zvoní a děvčátko je slyší! To jsou ovce otcovy a tu běží ovčákův bílý pes a tu přichází Barta ovčák a děvčátko vykřikne: „Barto!“ a běží k němu. Zaradoval se Barta, když slyšel, že slečna mluví a slyší, vzal ji do náručí a pospíchal k dvorci, od něhož nebyly daleko vzdáleni. Byla tam paní Turynská, všecka sklíčená, nevěděli, kam se jim dcerka náhle z hradu poděla a co se s ní stalo. Rozeslali po lese kdekoho, otec také hledal a paní čekala v bílém dvoře. Můžete si myslit, jakou radost ta maminka měla, když jí Barta dceru přinesl a ke všemu ještě uzdravenou. Když se i otec vrátil a dcera jim všecko pověděla, umínili si rodiče, že u té studánky na poděkování Bohu postaví kostelíček. A to také udělali. Ale děvčátko už dávníčko umřelo, pan Turynský umřel i paní Turynská, a Barta umřel a zámek na Turyni je zbořen. A pes pošel, staré ovce zkapaly, mladé vyrostly a měly zase beránky. A tak to na tom světě chodí, milé děti, jeden zajde, druhý přijde.

Svatý Martin

Martin, svatý Martin,
jeho kůň ho nese směle vdál,
jen sníh a vítr jej provází.
Svatý Martin jel, v srdci radost měl,
jeho tělo jen plášť měkce hřál.

Tam v bouři, tam v bouři,
Sedí chudák, nemá dům ni šat.
Ach, slituj se, ó pane můj.
Sice zahynu, bednou smrtí tu,
sníh, mráz spálí tvář mou nebohou.

Martin, svatý Martin,
zbrzdí koně svého před chudákem,
oř jeho se sklání nad mužem,
Svatý Martin hned plášť svůj z ramen sňal,
setníkovi z něho půlku dal.

Martin, svatý Martin,
tiše odevzdá svůj teplý plášť,
tu žebrák s díky klobouk sňal.
Svatý Martin však spěchá cestou dál,
v ruce drží svého pláště cár.

O děvčátku s lucerničkou

Bylo jedno děvčátko, které neslo lucerničku a velmi se z ní radovalo. Najednou přiletěl vítr a světýlko jí zhasl. „Ach, kdo mi zase rozsvítí mou lucerničku?“, ptalo se děvčátko. Přesto, že se rozhlíželo kolem sebe, nikoho nevidělo. / Přichází ježek/ Co to tu lomoží, co to tu chrastí. Kdo to tu rychle dupe. Nějaký pichlavý host / může být i jiná báseň o ježkovi/ „Ach, milý ježku, vítr mi zhasl moje světýlko. Kdo mi ho znovu rozsvítí?“ „Nedovedu ti odpovědět, musíš se jiných /druhých/ zeptat. Musím chvátat ke svým dětem.“

A děvčátko zůstalo samo. Jak jde cestou dál, potká medvěda. Kdo to tu brumlá? Je to těžký host... „Ach, milý medvěde, vítr mi zhasl mou lucerničku, kdopak mi ji znovu rozsvítí?“

Medvěd pokývá hlavou. „Nedovedu ti povědět, zeptej se jiných. Jsem unavený, musím jít spát, brum, brum.“ Medvěd odejde do svého pelechu. A děvčátko, jde cestou dál a potká lišku, co tak potichu šustí, chrastí, co se plazí trávou, prohnaná liška! Zdvihá čichající nos a hovoří k děvčátku. Co tu děláš v lese. Jdi rychle domů! Chci lovit a ty mi vyrušíš myšičky!“ „Ach, liško, vítr mi sfoukl světýlko, nevyš, kdo mi ho znovu rozsvítí?“ „Nevím a jdi domů!“

Posadilo se děvčátko na kámen a plakalo.

Uslyšely ho hvězdy a povídaly: „Musíš se zeptat matky Slunka. Ona ti poradí“

Děvčátko znovu nabralo odvahy a vydalo se na cestu.

Přišlo k domečku. Vevnitř seděla stará žena, přadlena. Děvčátko otevřelo dvěře a zeptalo se: „Neznáš cestu ke Slunko? Nechceš jít se mnou?“ „Musím usilovně kolovrátkem otáčet a příst jemné nitě. Ale oddychni si trochu, máš před sebou ještě dlouhou cestu.“

Děvčátko vešlo a posadilo se. Když si trochu oddychno, vzalo lucernu a šlo dál.

Přišlo k dalšímu domečku. Uvnitř seděl starý obuvník /švec/ a podrážel boty. „Dobrý den, milý ševče. Neznáš cestu k Slunko, nechceš jít se mnou?“ „Ach ne, musím ještě mnoho bot opravit. Ale odpočini si trošku, máš před sebou ještě dlouhou cestu.“

Když si děvčátko trochu odpočinulo, vzalo lucernu a šlo dále. Konečně v dále uvidělo vysoký vrch. „Tam bývá asi Slunko, pomyslelo si děvčátko a jako srnka přidalo do kroku. Naproti němu šlo dítě, které si hrálo s míčem. „Pojď se mnou, volá na něj děvčátko, „půjďme ke sluneční matce.“ Ale dítě si chtělo raději hrát a skákat s míčem po louce. A tak šlo děvčátko svou cestu samo. Vystupovalo stále výše a výše na kopec. Ale ani tam nahoře Slunko nenašlo.

„Musím tu počkat, dokut Slunko nevyjde,“ pomyslelo si děvčátko, usedlo na zem a protože bylo po cestě velmi unavené, usnulo.

Slunko již dlouho pozorovalo děvčátko a když přišel večer, přiblížilo se a zažhnulo ji lucerničku svým paprskem. Tu se děvčátko probudilo. „Ach, moje lucernička, zase svítí!“ Zavolalo, vyskočilo a radostně se vydalo na zpáteční cestu. Dole pod kopcem na louce potkalo dítě, které plakalo. „Ztratil se mi míček a nevím, kde ho mám najít.“ „Posvítím ti,“ povídá děvčátko. „Tam je,“ zvolalo dítě, poskočilo si a zazpívalo radostí. Ale děvčátko chvátalo do údolí. Přišlo k domku ševce. Ten seděl velmi smutný ve svém domě. „Zhasl mi oheň, je mi zima na ruce. Nemůžu dál boty podrážet.“ „Já ti ten oheň znova zapálím“, povídá děvčátko. Švec si ohřál své ruce a mohl zase usilovně šít a boty opravovat.

Děvčátko šlo pomalu dál přes les. Přišlo k chaloupce staré přadleny. V jejím pokojíku byla tma. „Světlo mi vyhaslo, už dlouho nemohu příst.“ „Já ti zapálím nové světlo“, povídá radostně děvčátko. Žena se znovu posadila ke kolovrátku, usilovně točila kolem a předla. Konečně přišlo děvčátko na louku a všechna zvířátka se probudila od té záře, která se linula z lucerničky. Liška ňuchala nosem a mrkala do světla očima. Medvěd brumlal a brumlal a stále hloubš a hloubš se cpal do svého brlohu. Ježek podupával netrpělivě kolem. „Co je to za velkou světlušku?“ A děvčátko? Radostně se vrátilo domů a zpívalo si písničku: „Já jdu s mojí lucerničkou, lucernička jde se mnou. Hvězdy svítí na nebičku, já jdu s mojí lucernou.“